МЕЃУНАРОДЕН СЛАВЈАНСКИ УНИВЕРЗИТЕТ
СВЕТИ НИКОЛЕ
РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

ФАКУЛТЕТ ЗА ПРАВНИ НАУКИ
СТУДИСКА ПРОГРАМА:

МАГИСТЕРСКА РАБОТА

ОДГОВОРНОСТ ЗА ШТЕТА ПРЕДИЗВИКАНА ОД ЖИВОТНИ СО ПОСЕБЕН АКЦЕНТ НА ОДГОВОРНОСТА ЗА ШТЕТА ОД БЕЗДОМНИ КУЧИНА

СТУДЕНТ: ПЕТАР БРАЈАНОВСКИ
БРОЈ НА ИНДЕКС: М **217023**
МЕНТОР: ПРОФ. Д-Р ЖИВКО МИТРЕВСКИ

Битола, 2025

АПСТРАКТ

Прашањето за штетите предизвикани од бездомни кучиња претставува јадро на еден поширок општествен и правен феномен што ги поврзува јавната безбедност, нормативниот систем и деликтната одговорност. Односот помеѓу државата, граѓаните и животните во урбаните средини станува особено чувствителен кога се поставува обврската за заштита на животот и телото на човекот во ситуации каде штетниот настан произлегува од животно без сопственик. Правната теорија и судската практика со години се обидуваат да воспостават стабилен баланс помеѓу јавниот интерес, индивидуалните права и обврските на институциите задолжени за контролирање на популацијата на улични животни.

Во контекст на современите законодавни тенденции, се истакнува потребата од појасна дефиниција на субјектите на одговорност, границите на нивната пропуштена должност и режимот на надоместување на штетите што произлегуваат од овие ризици. Одговорноста за штета од бездомни кучиња не се сведува само на утврдување вина или објективен ризик, туку претставува индикатор за ефикасноста на локалното управување, усогласеноста на законските прописи и степенот на заштита, што правниот систем им ја гарантира на своите граѓани.

Клучни зборови: бездомни кучина, одговорност, штета, животни, надомест, деликт, законодавство.

ABSTRACT

The issue of damages caused by stray dogs lies at the core of a broader social and legal phenomenon that intertwines public safety, the normative system, and delictual liability. The relationship between the state, citizens, and animals in urban environments becomes particularly sensitive when the duty to protect human life and bodily integrity arises in situations where the harmful event is caused by an ownerless animal. Legal theory and judicial practice have long attempted to establish a stable balance between public interest, individual rights, and the obligations of institutions responsible for controlling the population of stray animals.

Within the context of contemporary legislative developments, the need emerges for a clearer definition of the subjects of liability, the scope of their omitted duties, and the compensation regime applicable to damages arising from such risks. Liability for damages caused by stray dogs does not solely involve determining fault or objective risk; rather, it serves as an indicator of the effectiveness of local governance, the harmonization of legal regulations, and the degree of protection that the legal system guarantees to its citizens.

Key Words: stray dogs, liability, damage, animals, compensation, tort, legislation.

СОДРЖИНА

ВОВЕД 1

I. ТЕОРЕТСКИ ДЕЛ 4

1. ОДГОВОРНОСТ ЗА ШТЕТА ПРЕДИЗВИКАНА ОД ЖИВОТНИ 4

1.1. КОМПАРАТИВНА РЕГУЛАТИВА НА ОДГОВОРНОСТА ЗА ШТЕТА ПРЕДИЗВИКАНА ОД ЖИВОТНИ 6

1.2. ОДГОВОРНОСТА ЗА ШТЕТА ПРЕДИЗВИКАНА ОД ЖИВОТНИ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА 18

2. КУЧИЊАТА ВО РИМСКОТО ПРАВО И ОПШТЕСТВОТО 22

2.1. ФАКТИЧКА И ПРАВНА ПРИРОДА НА КУЧЕТО 22

2.2. ОДГОВОРНОСТ ЗА ШТЕТА 25

3. БЕЗДОМНИ КУЧИЊА 29

3.1. ПОСЛЕДИЦИ ОД КАСНУВАЊЕ ОД КУЧЕ СКИТНИК 32

3.2. ПОСТАПКА ЗА ПРИЈАВУВАЊЕ, ДОКУМЕНТИРАЊЕ И ОСТВАРУВАЊЕ НА НАДОМЕСТ НА ШТЕТА ПО КАСНУВАЊЕ ОД БЕЗДОМНО КУЧЕ 34

3.3. АНАЛИЗА НА ДИНАМИКАТА НА ПРИЈАВИ ЗА КАСНУВАЊА ОД БЕЗДОМНИ КУЧИЊА ВО ПЕРИОДОТ 2013 – 2024 ГОДИНА 37

3.4. НОРМАТИВНО УРЕДУВАЊЕ НА ОДГОВОРНОСТА ЗА ШТЕТА ОД БЕЗДОМНИ КУЧИЊА ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА 48

3.5. ПРАКТИЧНА ПРИМЕНА: СТУДИЈА НА СЛУЧАИ ОД ЈП „КОМУНАЛЕЦ“ БИТОЛА 52

II. МЕТОДОЛОШКИ ДЕЛ 59

4. ПОЈАВА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО 59

5. ПРЕДМЕТ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО 62

6. ЦЕЛ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО 64

7. КОРИСТЕНИ МЕТОДИ ВО ИСТРАЖУВАЊЕТО 66

8. ХИПОТЕТИЧКА РАМКА 69
III. АНАЛИЗА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО 70
9. РЕЗУЛТАТИ ОД АНКЕТНОТО ИСТРАЖУВАЊЕ 70
10. РЕЗУЛТАТИ ОД ТЕСТИРАЊЕТО НА ХИПОТЕЗИТЕ 80
ЗАКЛУЧОК 90
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА 95

ВОВЕД

Од најраните цивилизации до современите правни системи, односот помеѓу човекот и животните претставува динамична, комплексна и постојано еволуирачка категорија. Животните отсекогаш имале значајно место во човековото секојдневие – како придружници, како работна сила, како економски ресурс, но и како потенцијален извор на ризик и штета. Овој двоен карактер – на корисност и опасност – создава потреба од правно регулирање, кое низ историјата се развивало од античките обичаи и римскоправните модели до современите концепции на одговорност, благосостојба на животни и заштита на јавната безбедност.

Во римското право, кое претставува темел на европската континентална правна традиција, одговорноста за штета предизвикана од животни била строго уредена и директно поврзана со економската важност на животните во земјоделското општество. Животните биле класифицирани како *res mancipi* или *res nec mancipi*, зависно од нивната улога и вредност. Четвороножната стока – волови, коњи, магарињa – била од суштинско значење за опстанок и производна активност, поради што нивниот правен статус бил сврзан со формализирани постапки и посебна заштита. Паралелно, употребата на диви животни во римските игри, нивната трговија, казнената политика и регулативата на штети предизвикани од нив, покажува дека веќе тогаш постоел јасно изграден концепт за тоа кога, како и врз која основа се надоместува штета што потекнува од животно, без оглед на неговата природа.

Прашањето кое го засега овој магистерски труд – одговорноста за штета предизвикана од бездомни кучиња – ги спојува токму двете големи традиции: историско-правниот развој на институтот и современите предизвици кои произлегуваат од зголемувањето на популацијата на улични животни. Проблемот со бездомните кучиња, особено во урбаните средини, не е само правен или санитарен, туку мултидисциплинарен: тој има јавно-здравствена димензија, безбедносна димензија, економско-финансиски импликации врз општините, етички аспекти поврзани со благосостојбата на животните, како и правни дилеми околу тоа кој е „држател“ во ситуација кога кучето не е ничија сопственост, но вистинската штета постои и ја сноси граѓанинот.

Европската Унија веќе долго време го признава проблемот со зголемената популација на улични животни како значаен општествен и здравствен предизвик. Иако не постои единствена директива која ги регулира уличните кучиња, Европската комисија активно учествува во креирање препораки и стандарди – особено во рамките на Светската организација за здравје на животни (OIE), која уште од 2007 година развива глобални принципи за хумано и ефикасно управување со популацијата на улични кучиња. ЕУ земјите преземаат различни политики: Чешка, со строг систем на регистрација и контрола; Италија со долгогодишна традиција на јавни засолништа и законски забранети убиства на бездомни кучиња; Србија со постепено воведување на понапредни законски решенија кои животните ги третираат како чувствителни битија. Овој компаративен контекст покажува дека современите системи повеќе не го гледаат животното како „работ“, туку како правно заштитено суштество, што бара соодветен третман и при штетите што ги предизвикува.

Во Република Северна Македонија проблемот со бездомните кучиња последната деценија е особено изразен. Урбаните средини бележат континуиран пораст на случаи на каснувања, напади, повреди, психички трауми и материјални штети. Истовремено, општинските претпријатија, ветеринарните служби и институциите работат во услови на недоволна законска прецизност, ограничени ресурси и постојани јавни притисоци. Сепак, судската пракса е релативно стабилна: одговорноста за штета од бездомно куче во најголем број случаи паѓа врз општината или надлежното јавно претпријатие, врз основа на *објективна одговорност* за опасна работа или пропуштање на должната грижа за управување со популацијата на улични животни.

Штетата предизвикана од бездомно куче има многу поширока димензија од непосредната телесна повреда или каснување. Таа може да опфати медицински трошоци, трошоци за лекување, оштетување на облека или имот, психички стрес, страв, нарушување на животната рутина, па дури и долгорочни трауми. Дополнително, секој ваков настан го отвора прашањето: кој е должен да спречи вакви случаи, кој е должен да контролира, стерилизира, обезбеди засолништа и кој ја носи правната и моралната одговорност ако системот не успеал?

Проблемот дополнително се усложнува кога ќе се земат предвид статистичките податоци што ги анализира овој труд. Динамиката на пријавени каснувања во периодот

2013 – 2024 година покажува тренд на раст, што упатува дека административните мерки, програмите за вакцинација и стерилизација, како и плановите за справување со бездомните кучиња, не секогаш даваат очекуван ефект. Судиите низ државата, вклучително и Општина Битола сè почесто се соочуваат со тужби за надомест на штета, што ја претвора оваа тема во актуелно правно прашање од прв ред.

Дополнително, современите правни системи се движат кон зајакнување на благосостојбата на животните и хуман пристап во нивното згрижување. Ова ја создава потребата од правно решение кое истовремено ја штити јавната безбедност и ги почитува животните како чувствителни суштества. Тоа е особено важно во општества како нашето, каде што судската пракса и законодавството се развиваат според хибридни модели – делумно потпирајќи се на римскоправното наследство, делумно преземајќи европски решенија, делумно адаптирајќи ги реалностите на локалните општини.

Затоа, овој магистерски труд има за цел да го истражи прашањето на одговорност за штета предизвикана од животни, со посебен акцент на најконтроверзната, најзастапената и најчувствителната категорија – бездомните кучиња. Трудот се стреми до детална анализа на правната рамка, историскиот развој, компаративните модели, македонското законодавство, судската пракса и конкретните податоци за пријавени случаи. На овој начин, тој претставува интегрална студија на еден сложен правен и општествен феномен кој бара системско, аргументирано и современо решение.

I. ТЕОРЕТСКИ ДЕЛ

1. ОДГОВОРНОСТ ЗА ШТЕТА ПРЕДИЗВИКАНА ОД ЖИВОТНИ

Во граѓанското право постојат два основни система на одговорност за штета предизвикана од животно:

1. одговорност заснована на принципот на вина, и
2. одговорност заснована на принципот на ризик.

Иако двата система имаат иста цел – надомест на штетата што ја предизвикало животното – тие значително се разликуваат бидејќи тргнуваат од различни гледишта и бараат посебни услови за да се конституира одговорноста на одговорното лице.

Историскиот преглед на проблемот на основите на одговорност покажува дека најпрво се појавила одговорноста без вина. Доволно било материјалното постоење на фактот на предизвикување штета за сопственикот на животното да биде обврзан да ја надомести штетата. Надоместот на штетата можел да има изглед на казна или репарација на штетата, а понекогаш и изглед на двете мерки. Под одредени услови, штетата се надоместувала со предавање на самото животно кое ја предизвикало штетата. Во овој случај, во прв план била одмаздата кон животното кое ја предизвикало штетата, додека надоместот на штетата имал секундарен карактер.

Со текот на времето се зацврстило сфаќањето дека за надомест на штета не е доволен само фактот на предизвикување штета од страна на животното, туку се барало и постоење на вина кај сопственикот на животното. Сопственикот одговарал само доколку бил прогласен за виновен за штетните дејствија на животното. Во спротивно, недостасувал *conditio sine qua non* (неопходен услов) за неговата одговорност.

И објективната и субјективната одговорност, кои настанале многу рано, се развивале прилагодувајќи се на потребите и барањата на времето и средината. Забележливо е дека развојот на овие два система не бил рамномерен, иако најчесто постоеле паралелно.

Барањата на времето и општествените прилики наложиле потреба од правно-теоретски објаснувања за оправдување на примената на овие системи. Во таа насока се појавиле бројни варијанти, како во однос на субјективната, така и во однос на објективната одговорност.

Системот на субјективна одговорност се заснова на принципот на вина. Вината е основ и услов за одговорноста на сопственикот на животното. За разлика од вината во кривичното право, вината во граѓанското право се сфаќа објективно. Однесувањето на одговорното лице се споредува со однесувањето на многу внимателно лице, па врз основа на тоа се утврдува дали во неговото однесување постојат отстапувања кои може да му се припишат како вина. Сепак, и во областа на граѓанско-правната одговорност, вината има и субјективен елемент — таа го означува особениот однос на сторителот кон предизвиканата штета. Штетата не е само последица на неговата активност, туку и на неговата волја да ја предизвика. Затоа, одговорноста на одговорното лице не е условена само со постоењето на штета, туку пред сè, со вината со која таа е предизвикана.

Во суштина, вината како принцип на одговорност тргнува од фактот на човековата слобода. Цената на таа слобода е воведувањето на одговорноста на лицето за сите негови свесни постапки кои предизвикуваат штета. На тој начин, принципот на вина во деликтното право одговара на начелото на автономија на волјата во договорното право.

Меѓутоа, слободата на личноста во однос на општествените околности не е апсолутна; напротив, таа е релативна. Оттука, идејата за вината почнала сè помалку строго да се применува. Развојот на општеството и промените во правните сфаќања довеле до значителни отстапувања од принципот на вина. Тие отстапувања се движеа во насока или субјективната одговорност да се замени со ново начело – начелото на ризик, или, пак, задржувајќи ја рамката на одговорноста заснована на вина, истата да се прошири со нови сфаќања и да се прилагоди на новосоздадените услови.

Иако во споменатите случаи патиштата биле различни, тие сè повеќе воделе кон истата цел – кон сè поголема афирмација на одговорноста без вина, особено во областа на одговорноста за штета предизвикана од опасни предмети, а пред сè, од животни.

Историскиот развој на одговорноста за штета предизвикана од животни покажува еволуција од примитивни форми на одмазда и објективна одговорност без вина, кон пософистицирани модели што ја препознаваат вината како клучен елемент. Со текот на времето, правните системи се обиделе да воспостават рамнотежа меѓу заштитата на оштетените лица и принципот на правична одговорност на сопственикот. Сепак, современите општествени услови, урбанизацијата, порастот на бројот на

домашни и бездомни животни и зголемената потреба од правна сигурност доведоа до повторна афирмација на одговорноста без вина во одредени ситуации. Овие тенденции јасно покажуваат дека развојот на правото не е линеарен, туку динамичен процес кој континуирано се прилагодува на потребите на времето. Токму оваа еволуција претставува основа за да се согледа како денес различните држави ја уредуваат оваа материја, со што се отвора простор за компаративна анализа на современите законски решенија.

1.1.КОМПАРАТИВНА РЕГУЛАТИВА НА ОДГОВОРНОСТА ЗА ШТЕТА ПРЕДИЗВИКАНА ОД ЖИВОТНИ

Француското право, сè до донесувањето на *Code civil* (Граѓанскиот законик), ја засновало одговорноста за штета предизвикана од животно претежно на идејата за вина. Таквото гледиште било инспирирано од *Аквилијанскиот закон*, бидејќи француското право пред револуцијата било под значително влијание на римското право. Сфаќањето дека во основата на одговорноста лежи идејата за вина го прифатил и Домат.[1]

Сепак, *Code civil* во член 1385[2] пропишува одговорност без вина за штета предизвикана од животно. Сепак, постојат и толкувања според кои станува збор за одговорност заснована на вина. Така, Лукас смета дека во членот 1385 е конституирана класичната теорија на вината.[3] Како аргумент за својата теза тој ги користи подготвителните материјали за *Code civil*.[4] Идејата за вина во овој член ја гледаат и Х. и Л. Мазо (Mazeaud).[5] Според нив, одговорноста за штета предизвикана од животно е заснована на вина која се состои во прекршување на законската обврска за чување на предметот. Во случајот на животно, прекршокот постои и кога сопственикот пропуштил да го заштити животното од предизвикување штета. Значи, една негативна околност е доволна за да се конституира вината на сопственикот. Меѓутоа, за пропуштањето на чувањето на животното да биде правно релевантно, односно да

[1] J. Domat: Les Lois civiles dans leur ordre naturel; knj. II, pogl. II, Paris, 1767; No. 5-8.

[2] „Сопственикот на животното, или оној што го користи додека му е на располагање, одговара за штетата што ја предизвикало животното, без разлика дали било под негова власт, или пак залутало или побегнало.“

[3] Lucas M.: De la responsabilité des dommages causés par les animaux, An- vers, 1909, p. et suiv.

[4] „Во една од редакциите на нацртот на Граѓанскиот законик, материјата за одговорноста за штета предизвикана од животно била изложена во еден член заедно со другите облици на одговорност чиј извор е предизвикана штета.“

[5] Mazeaud Heinri et Léon-Tunc André: Traité de la responsabilité civile dé- lictuelle et contractuelle, II, Paris, 1958, p. 329–332.

создаде одговорност на сопственикот, потребно е и постоење на штета. Штетата мора да биде последица на пропустот на сопственикот да го заштити животното од штетно дејствување. Сопственикот е должен да преземе сите мерки на претпазливост за животното да не излезе од негова контрола. Доколку тоа не го направи, а таа негова небрежност доведе до штетна последица, неговата одговорност е воспоставена.

Во првите периоди на примена на *Code civil* преовладувало сфаќањето дека одговорноста за штета предизвикана од животно има субјективна природа. За штетата одговарал сопственикот на животното, односно лицето кое го користело додека било во негова употреба. На тоа гледиште стоеле и правната доктрина и судската пракса.[6] Со текот на времето, сепак, дошло до промена во сфаќањето за основата на одговорноста за штета предизвикана од животно. Оваа промена се одвивала бавно, бидејќи приврзаниците на принципот на вина барале начини (особено преку воведување претпоставка на вина) да ја олеснат положбата на оштетениот, но притоа да го задржат принципот на вина како основа на одговорноста.

И покрај сите напори на приврзаниците на идејата за вина да се приспособат на барањата на времето, може да се каже дека денес и доктрината и судската пракса во Франција се речиси едногласни во прифаќањето на системот на објективна одговорност за штета предизвикана од животно. Ова, сепак, важи само за штета предизвикана од животно што се наоѓа во сопственост на одговорното лице, односно лице кое има некаква власт на располагање со животното. За животни *res nullius* (без сопственик) по правило никој не одговара.

Во однос на одговорноста за штета предизвикана од животни кои се предмет на лов, не постои единствено гледиште. Според едни, за овие животни одговара сопственикот на ловиштето, односно сопственикот на земјиштето на кое се наоѓаат животните.[7] За да се заснова одговорност, потребно е постоење на вина кај лицето. Според ова гледиште, одговорноста на одговорното лице се темели на член 1382 од *Code civil*,[8] а не на член 1385. Вината на одговорното лице може да се состои во дејствување (на пример, поттикнување на размножување на животните) или во

[6] Videti: Henri Fromageot: De la faute comme source de la responsabilité en droit privé; Paris, 1891, p. 159.
[7] Henri Tual: De la responsabilité civile dans les relations de voisinage en matière de chasse, thèse; 1941, p. 25 et p. 34.
[8] „Секој е одговорен за штетата што ја предизвикал не само со своето дејствување, туку и со својата небрежност или невнимание."

пропуштање (неспроведување на уништување на животните), но секогаш е последица на прекумерен број на дивеч на нивната територија.[9] Други, пак, сметаат дека и во однос на ловните животни важат правилата за објективна одговорност.[10]

Под целосно влијание на француското законодавство, правна доктрина и судска пракса, оваа материја е регулирана и во Белгија (чл. 1385 од Граѓанскиот законик), Холандија (чл. 1404 од Граѓанскиот законик), Португалија (чл. 2394 од Граѓанскиот законик), Шпанија (чл. 1904 од Граѓанскиот законик) и Италија (чл. 1154 од Граѓанскиот законик). Член 81 од Француско-италијанскиот проект на Законот за облигации[11] и договори на попрецизен начин ја воведува објективната одговорност за штета предизвикана од животно, за разлика од законската одредба во член 1385 од *Code civil*, која со својата општа формулација предизвикала бројни дискусии и контроверзии што опстојуваат до денес.

Денес во француското право, за штета што ја предизвикува животно одговара сопственикот или лицето кое го користи животното за целото време на неговата употреба, без оглед дали животното било под негов надзор или залутало или побегнало. Значи, францускиот законодавец прифаќа објективна одговорност за штетата што ја предизвикува животното.[12]

Во англиското право, во областа на одговорноста за штета предизвикана од животно не е усвоено единствено сфаќање во однос на основите на одговорноста. Покрај идејата за ризик, своето место има и идејата за вина при решавањето на вакви спорови.

Во областа на одговорноста за штета предизвикана од диви животни што се држат во заробеништво, воведена е **објективна одговорност**. По својата природа, тоа е

---

[9] „Дали бројот на дивечот ја надминал вообичаената „нормална“ мерка е фактичко прашање, кое секогаш се оценува имајќи ги предвид видот на дивечот, средината, како и обичајните правила кои владеат во таа средина.“

[10] Forgeot: Les lapins de garenne devant le loi et la jurisprudence, thèse; Paris, p. 39.

[11] „Сопственикот на животното или лицето кое се служи со него во времето кога е во негова употреба е одговорен за штетата што ја предизвикало животното, без оглед дали се грижело за него, или животното залутало или избегало, освен ако не се докаже дека несреќниот случај бил предизвикан по вина на оштетениот, од страна на трето лице или поради виша сила.“

[12] член 1243 од Граѓанскиот законик на Француската Република (Code civil). Верзија во сила од 1 октомври 2016 година. Изменето со: Ordonnance n°2016-131 du 10 février 2016 – член 2. Достапно на: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000032041553

одговорност за создадениот ризик, инспирирана од идејата за загрозување, бидејќи станува збор за опасни животни.

Особено интересен е проблемот со диво животно кое излегло од контрола на неговиот држател и избегало. Во случај на штета што ја предизвика таквото животно, англиската правна доктрина и судска пракса разликуваат две ситуации:

Првата ситуација е кога дивото животно што избегало, во моментот на предизвикување на штетата, се наоѓа во својата природна средина (на пример, мечка во шума), односно во средина каде ваквите животни нормално живеат во слободна состојба. Во тој случај, сопственикот не одговара.

Втората ситуација е кога штетата е предизвикана на место каде вакви животни природно не се наоѓаат (на пример, штета што ја предизвикала мечка во град, откако избегала од зоолошка градина). Во тој случај, одговорноста на сопственикот постои сè додека некое трето лице не воспостави државина над животното. Ако станува збор за обично (односно неопасно) животно, но кое има склоност да предизвикува штета, одговорноста паѓа на сопственикот сè додека држателот не ги запознае неговите лоши особини.[13]

Што се однесува до домашните животни, одговорноста може да се заснова и на начелото на ризик и на начелото на вина.

Прекршоците што се резултат на штетни постапки на домашни животни се нарекуваат со општиот назив *cattle trespass* (влегување на стока во туѓ имот). Меѓутоа, во теоријата и практиката се поставило прашањето дали штетните постапки на сите домашни животни можат да се опфатат со овој поим. Според едно гледиште, овој деликт се однесува само на прекршоците што ги предизвикува стоката, односно одредена категорија домашни животни. Тој заклучок произлегува од етимолошкото значење на зборот *cattle*. Според друго гледиште, напротив, се смета дека терминот се однесува на сите домашни животни, а зборот *cattle* укажува само на потеклото на ваквите штети, а не на видот на животното што ја предизвикува.[14]

[13] Rahnema Monsen: La responsabilité civile pour les dommages par les animaux, thèse, Genève, 1940, p. 66-67.
[14] Stallybrass The laws of forts, 8. ed., Lndon, 1934, s. 562.

Англиското право разликува три случаи на одговорност за штета предизвикана од домашни животни:

1. Првиот случај се однесува на постапките на домашно животно со кои се предизвикува штета на недвижност, без оглед на начинот, обемот и карактерот на прекршокот, на својствата на животното или на намерите на држателот. Ако животното влезе во туѓо оградено имање, без разлика дали сопственикот презел мерки за да го спречи тоа или не, тој одговара. Англискиот судија Џ. Вилијамс во една пресуда изјавил: „Општото правно правило ми изгледа сосема јасно. Ако сум сопственик на животно – и тоа право е признаено – должен сум да се грижам животното да не избега на соседовиот имот, и одговарам за секоја штета што ќе ја предизвика, дури и за обичните последици од тие прекршоци. Разгледувањето на мојата небрежност е без значење.“[15] Исто така, без значење е дали животното делувало *contra naturam* (спротивно на природата) или *secundum naturam* (во согласност со природата).

Овој вид прекршок е познат како *cattle trespass on the land* и ја заснова објективната одговорност на сопственикот на животното.

2. Вториот случај се однесува на штета предизвикана од домашно животно што има позната склоност да прави штета, за што сопственикот знаел. За оштетениот да успее во спорот, тој мора да докаже три работи:

    a) дека животното има определена лоша особина,

    b) дека штетата е последица на таа особина,

    c) дека сопственикот знаел за тоа.

Потребно е, значи, вистинско и конкретно знаење на сопственикот за штетните својства на животното, а не само претпоставка.

Законот *Dogs Act 1906*, член 1, ја измени оваа доктрина во однос на кучињата, воведувајќи одговорност на сопственикот без потреба оштетениот да докажува дека тој знаел за опасните особини на кучето, бидејќи се смета дека тие особини се општо познати.

[15] Lean v. Bray, 1803. (navedeno prema M. Rahnema: citirano delo, str. 57).

Познавањето на лошите особини на животното не мора лично да му се припише на сопственикот – доволно е тоа да го знае лице што работи во негова служба. Но, ако тоа лице нема контрола врз животното, неговото знаење не е доволно.[16]

И во овој втор случај, одговорноста се регулира според правилата на објективната одговорност, под услов да се исполнат горенаведените критериуми.

3. Третиот случај се однесува на таканаречените „мирни животни“. Во случај на штета предизвикана од такво животно, одговорноста се заснова на претпоставена вина. Во овој случај се одговара и за намерно дејствување и за небрежност, без оглед на нејзиниот степен. Сопственикот е должен да ги преземе сите потребни мерки за да ја спречи штетата, а ако тоа не го стори, ќе одговара за последиците.

Оштетениот може да се повика на правилата за вина и во случај кога домашно животно склоно на штета ја предизвикало истата, доколку не може да ја докаже таа склоност или знаењето на сопственикот за неа.

За животни *res nullius* (без сопственик) никој не одговара доколку предизвикаат штета.

Според тоа, во англиското право преовладува објективната одговорност, при што создадениот ризик е основното објаснување на оваа одговорност. Сепак, полето на примена на вината како основ на одговорноста е исто така значајно, но ограничено само на штети што ги предизвикуваат обични (мирни, неопасни) животни.

Германското право, во поглед на основите на одговорноста за штета што ќе ја предизвика животно, поминало низ две фази на развој. Во првата фаза (која завршува со донесувањето на Граѓанскиот законик во 1896 година), одговорноста за штета предизвикана од животно по правило била објективна, со елементи на нокзална одговорност. Со донесувањето на Граѓанскиот законик започнува нова фаза во развојот на оваа правна материја. Под влијание на традицијата, германскиот Граѓански законик (ГГЗ) воведува објективна одговорност во оваа област. Прашањето за одговорноста за

[16] „Под услов дека тоа знаење го стекнало користејќи се со конкретното животно. Baldwin v. Caselle, 1872, L. R. Ex., 7, 325 (ако слугата кој го чува животното на својот господар знае за неговите лоши особини, одговорноста за тоа ќе падне на сопственикот); Mullen v. Kingbray, 1867, 16, L.T., 360 (случај на мажена жена која била известена за лошите особини на животното. Ова известување е доволно за да го направи нејзиниот сопруг одговорен).“

штета што ќе ја предизвика животно е регулирано со членовите 833, 834 и 835 од законикот.

Историјатот на овие членови, особено на член 833, укажува на околностите што владееле во Германија во времето на донесувањето на законикот и во првиот период од неговата примена. Првата редакција на член 833 (која била на сила до 1908 година) ја утврдувала одговорноста на држателот на животното кое предизвикало штета — било на луѓе, било на предмети. Таа одговорност имала објективен карактер.[17] Таквото правило наишло на сериозен отпор од страна на земјопоседниците, уште во времето на дебатите околу усвојувањето на законот. Тие барале ограничување на одговорноста на држателите на животни, така што ќе одговараат само во случај на вина. Сепак, сфаќањата на буржоазијата преовладале.

Но, веќе во 1907 година, земјопоседниците повторно го покренале прашањето за измена на член 833, во согласност со нивните интереси. Новите општествени прилики во Германија, особено зајакнатата улога на земјопоседниците и подготовките за Првата светска војна, овозможиле да дојде до измени на член 833 со новела од 30 мај 1908 година.

Со изменетиот член 833 од Граѓанскиот законик се пропишува дека основата на одговорноста зависи од видот на животното што ја предизвикало штетата. Во тој поглед, законската одредба има две решенија:

- Во случај на штети што ги предизвикале корисни животни, држателот на таквите животни ќе одговара само ако е виновен. Според значењето на член 833, одговорноста е заснована на претпоставена вина. Оваа претпоставка е релативна, што значи дека држателот може да се ослободи од одговорност ако докаже дека бил доволно внимателен, во мерата што тоа го бараат правилата, или дека штетата би настанала дури и при таква внимателност.

[17] Gerner G. *Das zivilrecht der Deutschen demokratischen republik, Schuldrecht, Besonderer Teil*, XIII изд. Берлин, 1956, стр. 750.

- За штетите што ги предизвикале други (некорисни или опасни) животни, држателот одговара и кога не е виновен. Тука важат правилата за објективна одговорност.[18]

Во член 834 се предвидува одговорноста на лицата што имаат надзор над животното. Нивната одговорност секогаш е субјективна, бидејќи е заснована на претпоставена вина. Притоа, член 834 не прави разлика во поглед на видот на животното – тоа може да биде и корисно, и обично, и опасно животно.[19]

Во случаите на штети предизвикани од дивеч, одговорноста е објективна.[20]

Денес во германското право, одговорноста за штета предизвикана од домашно животно е уредена врз основа на видот на животното и неговата намена – односно причинителот на штетата. Доколку станува збор за животни што се чуваат за задоволство и забава, а предизвикаат штета, лицето што го држи таквото животно одговара за штетата поради создадениот ризик – каузална одговорност. Ако станува збор за животни што служат за издржување на оној што ги држи или за вршење на професија, односно дејност, со цел заработка (т.н. корисни животни), тогаш се работи за одговорност по основ на вина која се претпоставува, а од која може да се ослободи ако докаже дека животното било надгледувано со потребното внимание или дека штетата би настапила и со такво внимание.[21]

Одговорност по основ на вина, независно од намената на животното е предвидена за лицето што со договор се обврзало да го чува и надгледува животното, а тоа предизвикало штета. Тој може да се ослободи од одговорност ако го вршел надзорот со внимание неопходно во дадените околности (а не со вообичаеното

[18] Чл. 833: „Ако животно убие некој човек или го повреди здравјето на некој човек или оштети некоја ствар, оној што го држи животното е должен на оштетениот да му ја надомести штетата, што од тоа произлегува. Обврската за надомест не настапува ако штетата ја предизвикало домашно животно кое е наменето да служи за повик, дејност за заработка или издржување на држателот на животното, а држателот при надзорот над животното бил внимателен онолку колку што тоа се бара во сообраќајот или ако штетата би настапила и при целата таа внимателност.“

[19] Член 834: „Оној кој за лицето што го држи животното со договор преземе надзор над животното, одговорен е за штетата што животното ќе ја причини на трето лице на начин определен во член 833. Одговорноста не настапува ако при надзорот обрне внимателност која се бара во сообраќајот или кога штетата би настапила и при таа внимателност.“

[20] Член 835: „Ако диви свињи, елени, срни или фазани оштетат некое земјиште на кое сопственикот нема право на лов, оној кому му припаѓа правото на лов е должен да му ја надомести штетата на оштетениот. Обврската за надомест се однесува и на штетата што животните ќе ја направат на одвоени, но сè уште несобрани земјоделски производи...“

[21] член 833 од Граѓанскиот законик (Bürgerliches Gesetzbuch – BGB) на Германија, „Haftung des Tierhalters“. Достапно на: https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/__833.html

внимание во правниот промет, забелешка на авторот), или доколку штетата би настапила и покрај применетото внимание.

Законикот за облигации на Република Словенија[22] ја регулира одговорноста за штета предизвикана од животни, сместувајќи ја во посебни случаи на одговорност за штета. За штета што ја предизвикува опасно животно, одговара неговиот имател според правилата на каузална одговорност. Одговорност заснована на вина што се претпоставува важи за штета предизвикана од животно, освен ако имателот не докаже дека презел потребни мерки за чување и надзор на животното.[23] Кое животно се смета за опасно, попрецизно е определено со Законот за заштита на животните,[24] според кој тоа е секое животно што ја загрозува животната средина со својата неконтролираност и покажува агресивно однесување кон човекот.[25]

Одредбите за штета што ќе ја предизвика животно во швајцарското право се содржани во Законикот за облигации.[26] Во ова право, одговорноста за штета предизвикана од животно се заснова на идејата за претпоставена вина. За штетата одговара држателот на животното.[27]

Тој може да се ослободи од одговорност само ако докаже дека го чувал животното со најголема можна внимателност која ја бараат конкретните околности. Исто така, може да се ослободи од одговорност ако докаже дека штетата би настапила и при примена на сета таа внимателност.

Прашањето за внимателноста и мерките на претпазливост се решава според општите правила на граѓанското право. Во судската пракса, судовите ја толкуваат оваа

[22] Законик за облигациони односи (Obligacijski zakonik), Службен весник на Република Словенија, бр. 97/2007 – официјално пречистен текст, 64/2016 – одлука на Уставниот суд и 20/2018 – OROZ631.
[23] чл. 159 од Законик за облигациони односи (Obligacijski zakonik), Службен весник на Република Словенија, бр. 97/2007
[24] Zakon o zaščiti živali, Uradni list RS, št. 98/1999, 126/2003, 61/2006, 14/2007 I 23/2013.
[25] чл. 5 Закона о заштити животиња Републике Словеније.
[26] Овој закон е донесен на 21. VI. 1881 година, а стапил во сила на 1. I. 1883 година. Во меѓувреме се извршени четири ревизии: во 1911, 1936, 1939 и 1949 година. За историјатот на овој закон погледни поблиску: д-р Михаило Константиновиќ: *Предговор кон швајцарскиот законик за облигации*, издание на Институтот за споредно право, Белград, 1962.
[27] Член 56 СЗОО: „За штетата што ќе ја предизвика животното, одговорно е лицето кое го држи, ако не докаже дека животното го чувало и надгледувало со целата внимателност која околностите ја наложувале или дека штетата би настапила и покрај таа внимателност.
„Тој го задржува правото на надомест за она што го дал, ако животното било испровоцирано од трето лице или од животно што му припаѓа на друго лице.“
„Кантоналните прописи ја регулираат одговорноста за штета што ја предизвикува дивечот.“

законска одредба така што од држателот бараат особена внимателност, имајќи ги предвид можностите за настанување штета од животни како живи суштества.

Со тоа, судовите отишле подалеку од буквалното толкување на законот, настојувајќи да ја прилагодат нормата на современите општествени услови. На тој начин, ослободувањето од одговорност е мошне тешко. Овој став на судската пракса го прифаќа и правната доктрина. Иако формално станува збор за субјективна одговорност, во пракса таа е многу блиску до објективната одговорност, бидејќи држателот речиси секогаш одговара.

Денес Законикот за облигации на Швајцарија[28] пропишува дека за штета предизвикана од домашно животно одговара лицето кое го држи, освен ако не докаже дека животното го чувал и назирал со целата внимание потребна во дадените околности (а не со вниманието кое е вообичаено во правниот промет, забелешка на авторот), или дека штетата би настапила и покрај укажаното внимание.[29] Одговорноста на лицето кое го држи животното, а кое предизвикало штета, постои и кога животното било провоцирано од трето лице или од животно што припаѓа на друг. Во таков случај, лицето кое одговара за предизвиканата штета има право на регрес од лицето кое придонело (директно или индиректно) за настанување на штетата.[30] Иако, според формулацијата на член 56, став 1 од Законикот за облигации, може да се извлече заклучок дека станува збор за одговорност за штета врз основа на вина на лицето кое го држи животното во швајцарската правна литература преовладува мислењето дека станува збор за ублажена (проста или обична) објективна одговорност која се засновува на повреда на должноста за внимателно постапување Таквиот став е главно застапен и во праксата на швајцарските судови.

Според полскиот Законик за облигации од 1934 година, одговорноста за штетата што ќе ја предизвика животно исто така се заснова на претпоставена вина.[31] Одговорноста на сопственикот на животното не престанува ни во случај кога тој го

[28] Loi fédérale compétant le Code civil Suisse (Livre cinquième: Droit des obligations) из 1911. године, RO 27 321, заклучно со измени и дополнувања на 30. Септември 2016. године, RO 2017 2077. Достапно на: http://www.admin.ch/ch/f/rs/c220.html

[29] член 56, став 1 од Законикот за облигации на Швајцарската конфедерација.

[30] член 56, став 2 од Законикот за облигации на Швајцарската конфедерација.

[31] Член 148: „Сопственикот на некое животно или оној кој се служи со него е одговорен за штетата што животното ја причинило, било да се грижел за животното, било да животното залутало или избегало, освен ако се докаже дека не може да се припише никаква вина ниту нему, ниту на лицето за кое тој одговара.“

изгубил држењето над него. Сепак, може да се ослободи од оваа одговорност доколку докаже дека штетното дејство на животното не може да му се припише како негова вина.

Особено е интересен членот 149 од овој Законик.[32] Според него, сопственикот, односно оној што го користи животното во свој интерес, може да одговара и во случаи кога не постои негова вина. Прашањето за тоа се проценува од страна на судот кој го решава спорот. Судот може да го задолжи тужениот да исплати целосна или делумна надомест за штетата, земајќи ги предвид сите околности на случајот.

Иако Законот не ги наведува конкретно сите тие околности, меѓу најзначајните се имотната состојба на странките во спорот. Со тоа, покрај зголемената улога на судот при решавањето на ваквите спорови, Законот воведува во оштетното право еден нов елемент – социјален елемент со изразени економски последици. На овој начин, Законот ги задржува рамките на класичната идеја за одговорност, но им дозволува на судовите да ја напуштат секогаш кога ќе оценат дека тоа е неопходно за зачувување на општата имотна рамнотежа во општеството. Практично, тоа значи неутрализирање на ефектот на субјективната одговорност, па дури и нејзино напуштање.

Со оваа идеја се раководеле и редакторите на нацртите на новиот Закон. Таа идеја се гледа и во член 742 од нацртот од 1953 година, како и во член 737 од нацртот од 1955 година. Новиот Закон, кој стапил во сила на 1 јануари 1965 година, во членот 431 го поддржал и санкционирал ставот на редакторите на нацртот за основот на одговорноста за штетата што ќе ја предизвика животно.

Во Република Хрватска одговорноста за штета предизвикана од животни е уредена во Граѓанскиот законик на Република Хрватска. Според член 323, сопственикот на животното одговара за штета што животното ја предизвикало, без разлика дали животното било кај него или залутало/побегнало. Тој одговара и ако животното нанесло штета на лице кое се обидело доброволно да го фати или задржи.

[32] Член 149: „Дури и кога сопственикот на животното или оној што се служи со него не е, врз основа на претходниот член, одговорен за штетата што ја причинило животното, судот може, имајќи ги предвид околностите, особено имотната состојба на оштетениот и на сопственикот на животното или лицето што се служи со него, да го задолжи сопственикот на животното или оној што се служи со него да ја надомести целосно или делумно штетата, ако така бара правичноста.“

Сопственикот кој го држи животното одговара само доколку не докаже дека го чувал и наѕирал со целата грижа која ја наложувале околностите, или дека штетата би настапила и покрај неговата грижа.

Според член 324, за штета предизвикана од животни предадени на чување или грижа на други лица или установи (на пример, ветеринари, болници, хотели за животни, ресторани или продавници), одговорни се тие лица исто како што би одговарал сопственикот. Сопственикот кој го предал животното е должен да го извести за евентуални недостатоци на животното, во спротивно ќе одговара за штетата.

Според член 325, сопственикот на земјиштето има право да фати туѓо животно кое предизвикува штета и да го задржи како залог за наплата на штетата. Тој е должен веднаш да го извести сопственикот на животното, а ако не знае кој е сопственик, надлежен орган на локалната самоуправа.

Штетата предизвикана од диви животни е уредена со посебни закони (член 326).[33]

При утврдувањето на одговорноста за штета предизвикана од животни, судската пракса во Република Србија јасно разграничува дали штетата е причинета од животно што има сопственик или од животно без сопственик. Кога штетата е предизвикана од животно кое е во сопственост или држење на определено лице, а истото избегало и предизвикало штета на трето лице, тогаш имателот или држателот на животното одговара според правилата на објективната одговорност.

Во ваков случај, имателот или држателот на животното ја сноси одговорноста согласно правилата за одговорност за штета предизвикана од опасно дејство. Оваа одговорност не се заснова на вина, туку на создаден ризик, при што доволно е оштетениот да докаже дека претрпел штета и дека таа е во причинско-последична врска со дејството на опасната ствар. За штетата што настанала во врска со опасната

[33] Građanski zakonik Republike Hrvatske, достапно на: https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/260615/260615-nacrt-gradjanskog-zakonika.html

ствар, постои претпоставка дека потекнува токму од таа ствар, но дозволено е спротивното да се докажува.[34]

1.2.ОДГОВОРНОСТА ЗА ШТЕТА ПРЕДИЗВИКАНА ОД ЖИВОТНИ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Во претходните верзии на Законот за облигациони односи (од 1978 и од 2001 година) одговорноста за штета предизвикана од животни не беше систематски уредена. Практично, во тој период оваа материја се третираше преку општите правила за вондоговорна одговорност, без постоење на посебни одредби кои би се однесувале исклучиво на штета предизвикана од животни.

Промената настапи со Новелата од 2008 година, кога за првпат оваа област доби јасна нормативна обработка. Со Новелата се воведе релативна унификација на правилата, односно правилата за одговорност ги опфаќаат сите категории животни, без разлика дали се работи за домашни или диви животни, а воедно се постави и принципот на објективна одговорност на имателот. Правно гледано, ова значи дека животните се третираат како извесен вид опасни ствари, па затоа имателот одговара независно од вина, односно без потреба да се докажува негова небрежност.

Според актуелниот македонски Закон за облигационите односи (членови 165-ж до 165-и), за штетата што ќе ја предизвика животно одговара неговиот имател, без оглед на тоа дали животното во тој момент се наоѓало кај него или евентуално било загубено или избегано. Законодавецот дополнително предвидува дека одговорност постои и кога штетата настанала врз лице кое со добра намера се обидувало да го смири или да го задржи животното. Под имател се подразбира сопственикот, закупецот, послугопримачот, плодоуживателот и секој субјект кој фактички располага со животното.[35]

---

[34] Членови 173–177 од Законот за облигациони односи на СФРЈ („Службен лист на СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука на УСЈ и 57/89; „Службен лист на СРЈ“, бр. 31/93; „Службен лист на Државната заедница Србија “, бр. 1/2003 – Уставна повелба).

[35] Член 165-ж од Законот за облигациони односи („Сл. весник на РСМ“ бр. 18/2001 со изм. и доп.) :
„(1) За штета причинета од животно одговара неговиот имател, било тоа да се наоѓа кај него, било да се загубило или избегало.
(2) Имателот одговара и за штетата што вознемиреното животно ќе му ја причини на лицето кое со добра волја настојувало да го укроти и задржи.
(3) Како имател, во смисла на овој член се подразбира сопственикот, закупецот, послугопримачот, плодоуживателот и слично.“

Понатаму, ако животното е дадено на друго лице за користење, чување или грижа – тогаш тоа лице, односно установата, ја презема одговорноста на ист начин како имателот. Во случај имателот да не ги известел за евентуалните опасни особини на животното, тој може да одговара солидарно со нив.[36]

Во ситуации кога животното е затекнато при предизвикување штета, законодавецот му овозможува на сопственикот или корисникот на земјиштето на кое настанала штетата да го фати и задржи животното до надоместување на штетата. Исто така, тој е должен веднаш да го извести имателот на животното за штетата и задржувањето, а ако не е познат имателот – надлежниот локален орган на самоуправата. Доколку имателот не ја надомести штетата во разумен рок, се применуваат правилата за правото на задржување пропишани со Законот за облигациони односи.[37]

Со оваа регулатива, македонското облигационо право воведува јасен, кодифициран и објективен модел на одговорност за штета предизвикана од животни, со кој се обезбедува правна сигурност и предвидливост при решавањето на ваквите случаи во практика.

Иако Новелата од 2008 година го постави принципот на унификација, законодавецот задржа посебно нормирање кога станува збор за дивеч, водејќи се од потребата да се специфицира кој е субјектот што ја презема улогата на имател. Така, за дивечот како специфична категорија животни, законското решение предвидува дека одговорноста не ја носи имателот во класичната смисла, туку корисникот на ловиштето. Тоа значи дека во ситуациите каде штетата е предизвикана од дивеч, корисникот на отворено или затворено ловиште се третира како правно одговорен

[36] Член 165-з од Законот за облигациони односи („Сл. весник на РСМ“ бр. 18/2001 со изм. и доп.):
„(1) За штетата причинета од животно дадено на користење, односно доверено на чување или грижа на друг или доверено на чување или грижа на установа во рамките на нејзината редовна дејност, одговараат другиот и установата, како што би одговарал и имателот.
(2) Имателот кој предал животно на друг за овој тоа да го користи, или го дал на чување или грижа, должен е на другиот, односно на чуварот да им укаже на мааните на животното, ако ги има, во спротивно ќе им одговара за штета солидарно со другиот.“
[37] Член 165-ѕ од Законот за облигациони односи („Сл. весник на РСМ“ бр. 18/2001 со изм. и доп.) :
„(1) Сопственикот, односно корисникот на земјиштето има право животното кое ја причинува штетата на неговиот имот, да го фати и да го задржи кај себе до надоместувањето на штетата.
(2) Тој е должен, без одлагање да го извести имателот на животното за штетата и задржувањето, а ако не знае кој е имателот, надлежниот орган на локалната самоуправа.
(3) Ако имателот не ја надомести штетата во разумен рок, во поглед на надоместувањето соодветно се применуваат правилата за правото на задржување уредени со овој закон.“

субјект. Исклучок е дивечот за кој е пропишана трајна забрана на ловење – за него одговорност презема државата, под услов да не се докаже дека штетата е настаната по вина на оштетениот.[38]

Покрај ова основно правило во Законот за облигациони односи, одговорноста за штета од дивеч е дополнително разработена во секторската регулатива – Законот за дивеч и ловство.[39] Во овој Закон, законодавецот го дефинира поимот „штета од дивеч“ како штета која дивечот може да ја предизвика врз земјоделските култури, водите, добитокот, шумите, дивечот, луѓето и врз објекти. Дополнително, пропишани се мерки кои концесионерот на ловиштето е должен да ги презема со цел превенција на ваквите штети, меѓу кои се: регулирање на бројната состојба на дивечот, обезбедување на храна и вода, чување на дивечот во рамките на ловиштето, протерување од загрозени подрачја, употреба на механички или хемиски средства за заштита, звучни и светлосни плашилки и друго.

Што се однесува до носителот на одговорноста, Законот за ловство конкретно утврдува:

- дека за штетите од дивеч кој е под заштита и за кој постои утврден ловостој одговорен е концесионерот на ловиштето, освен во периодот на ловостој;
- дека штетата од дивеч со трајна или привремена забрана на ловење се надоместува од буџетот на Република Македонија;[40]
- дека ако концесионерот донесе ограничувачки услови за ловење на дивеч без заштита, и покрај тоа овој дивеч предизвика штета, тогаш концесионерот ја презема одговорноста.[41]

[38] Член 165-и од Законот за облигациони односи („Сл. весник на РСМ“ бр. 18/2001 со изм. и доп.):
„(1) За штетата причинета од дивеч одговара корисникот на отворено или затворено ловиште.
(2) За штетата причинета од дивеч за кој е пропишана трајна забрана на ловење одговара државата, доколку не докаже дека штетата настанала по вина на оштетениот.
(3) Во поглед на одговорноста предвидена со претходните правила, соодветно ќе се применуваат одредбите за одговорност врз основа на вина, односно опасен предмет или вршење опасна дејност, освен ако со посебен закон поинаку не е предвидено.“

[39] Закон за дивечот и ловството, Службен весник на Република Северна Македонија бр. 263/2023 од 12.12.2023.

[40] Член 69 од Закон за дивечот и ловството, Службен весник на Република Северна Македонија бр. 263/2023 од 12.12.2023.

[41] Член 70 од Закон за дивечот и ловството, Службен весник на Република Северна Македонија бр. 263/2023 од 12.12.2023.

Од анализа на актуелното македонско законодавство за одговорност за штета предизвикана од животни, може да се заклучи дека во последните години оваа област доби систематска и јасна нормативна уреденост. Со Новелата од 2008 година во Законот за облигациони односи се воведе унифициран пристап кој ја опфаќа одговорноста за сите категории животни, со поставување на принципот на објективна одговорност на имателот. Овој пристап обезбедува правна сигурност, предвидливост и едноставност при утврдување на одговорноста за штета предизвикана од животни.

2. КУЧИЊАТА ВО РИМСКОТО ПРАВО И ОПШТЕСТВОТО

За кучињата најмногу дознаваме од античките автори, како Катон, Варон, Колумела и Плиниј.

Катон препорачувал кучињата да бидат затворени преку ден за да бидат повнимателни ноќе.[42] Колумела ги делел според нивната улога: за чување имоти, одбрана од луѓе и sверови, чување стада и за лов (кој го сметал за најмалку корисен).[43] Варон пишувал за нивната физичка појава, размножување, нега и исхрана.[44]

Плиниј, пак, ги опишувал како единствените животни што сигурно ги препознаваат своите господари и се одзиваат на своето име, имаат долготрајна меморија и верност. Дури наведува дека напад на куче може да се смири ако човек седне на земја. Тој раскажува примери за нивната лојалност: куче што го бранело својот господар од разбојници и не го напуштило неговото рането тело; друго што го препознало убиецот на својот господар и изнудило признание; како и кучето на Тициј Сабин, братот на Веспазијан, кое не сакало да се одвои од неговото тело и дури скокнало во Тибар кога било фрлено во реката.[45]

За секојдневната присутност на кучињата сведочат и други извори. Хорациј, опишувајќи го животот меѓу 65 и 8 година п.н.е., спомнува како по улиците било вообичаено да се сретне бесно куче или каллива свиња. Марцијал, пак, зборува за молосите – веќе добро позната и мошне опасна раса.[46]

2.1.ФАКТИЧКА И ПРАВНА ПРИРОДА НА КУЧЕТО

Животните, како и денес, се сметале за подвижни предмети кои можеле да бидат во нечија сопственост. Соодветно на тоа, и кучето можело да биде дел од нечиот имот и предмет во правниот промет.

Кога точно се појавило кучето и кога станало домашно животно не може со сигурност да се каже. Сепак, сигурно е дека постоело уште во 390 година п.н.е. Според Плиниј, кучињата секоја година биле казнувани со смрт и живи биле распнувани, затоа

[42] Cato, De agricultura, CXXIV.
[43] Columella, De re rustica, VII, 12. 2.
[44] Varron, De re rust., II 9. 7.
[45] Plinius, Nat. hist., 8. 61.
[46] Martial, Epigr., 8. 1.

што славата им ја одзеле гуските, кои со своето гачење го најавиле доаѓањето на Галите кон Капитолското Ритче и предупредиле на опасност.[47]

Катон, пак, недвосмислено го спомнува кучето како домашно животно, па може да се заклучи дека најдоцна сведоштво за присуството на кучињата како домашни животни постои во 149 година п.н.е., имајќи предвид дека Катон тогаш починал. Кај Варон, пак, за кучето се зборува на место каде што станува збор за четириножни животни кои ја сочинуваат стоката. Тој вели дека кучињата имаат големо значење за оние што чуваат стада овци и кози, кои обично биле плен на волците, а кучињата се користеле за нивна заштита.[48]

Законот на XII таблици, со кој била уредена штетата предизвикана од четириножни животни, не го спомнува кучето. Но, тоа не значи дека постоеле само диви кучиња и дека припитомените се појавиле подоцна. Можно е сопственикот врз основа на паупериската тужба првично да одговарал само за оние животни кои му носеле директна корист.[49]

Односот на правото кон кучето, освен во Законот на XII таблици каде што не се спомнува, може да се согледа од неколку други извори. Најнапред од Аквилиевиот закон. Од првото поглавје на Законот може да се заклучи дека кучето не се сметало за четириножно животно кое припаѓа на стоката. Според тоа поглавје, постоела одговорност за противправна штета ако бил убиен роб или четириножно животно. Четириножно животно била стоката која живее во стадо – како овци, кози, говеда, коњи, магарињa и мазги. Во оваа група не припаѓало кучето, но ниту други животни како мечки, лавови и леопарди.

Кучето, како што може да се види, било набројано заедно со дивите животни. Но тоа што кучето било исклучено од групата стока и било спомнато заедно со дивите животни не значи дека било диво животно, туку дека се сметало за било која друга ствар која можела да биде во нечија сопственост. Ова може да се заклучи врз основа на третото поглавје на Аквилиевиот закон. Според тоа поглавје, можело да се поднесе тужба за повреда на сите животни кои не биле стока, а со тоа и за кучето.

[47] Plinius, Nat. hist., 29.14.
[48] Varron, De re rust., II 9. 1.
[49] Jackson, B. S., Liability for animals in roman law: An historical sketch. Cambridge Law Journal, 37(1), 1978, стр. 119 фн. 48 и 49.

Значи, доколку сопственикот претрпел штета поради тоа што неговото куче било повредено или убиено, имал право да бара надомест на штета во износ на највисоката вредност на кучето во последните триесет дена.

Сепак, за разлика од овие извори каде што кучето или не се спомнува или се наведува само како животно на кое може да му се предизвика штета, поинаков пристап се среќава во едиктот *de feris*.

Едиктот *de feris* бил донесен од курулските едили за да ја уредат одговорноста за штета од диви животни, односно sверови кои биле чувани на улиците и патиштата каде што имало постојано движење на луѓе. Со едиктот било предвидено кои животни и на кои места мора да се чуваат на безбеден начин, за да не претставуваат закана за минувачите и да не им нанесуваат штета. Така било пропишано дека никој не смее да чува куче, нерез, вепар, волк, мечка, пантер или лав на места каде што луѓето вообичаено минуваат, за да не може некого да повредат или да му нанесат штета.[50]

Ако се погледне кои животни се наведени, јасно е дека се работи за животни чија природа е дива, а тоа што таму се нашло и кучето може да укажува на тоа дека се мислело на неприпитомено куче. Оттука произлегува заклучок дека тоа што кучето е прво на едилскиот список е последица на амбивалентниот однос на правото кон него. На кучето правото применувало различни правни средства, кои истовремено го третирале и како домашно и како диво животно – а причината за тоа можеби е во фактот што на територијата на Италија постоеле и диви кучиња.[51]

Покрај тоа, постојат мислења дека едиктот, кога бил донесен, најверојатно се однесувал само на кучиња и диви свињи, а дека со пристигнувањето на диви животни од странство за потребите на циркуските игри, почнувајќи од II век п.н.е., оваа листа била проширена и во класичниот период опфаќала волци, мечки, пантери и лавови.[52]

Конечно, за природата на кучињата одредени сознанија дава и Законот *lex Pesolania de cane*. За овој Закон малку се знае и тој се спомнува само кај Paulus Sententiae. Според Законот, сопственикот кој имал опасно куче, а на премини или јавни

[50] D. 21.1.40-42; Paulus, Sententiae, 1.15.2.
[51] Полојац, М., Животиње у римском праву: скица, Зборник радова: Перспективе имплементације европских стандарда управнисистем Србије – књ. 9, Београд, 2019, стр. 128.
[52] Jackson, B. S., нав. дело,. 133; Zimmerman, R., The law of obligation, Oxford, 1996, стр. 1106.

патишта во текот на денот не го држел врзано, бил должен да ја надомести секоја штета што кучето би ја предизвикало поради тоа.[53]

2.2.ОДГОВОРНОСТ ЗА ШТЕТА

Доколку се случела повреда на куче како нечие сопствено добро, сопственикот можел да бара надомест на штета врз основа на третото поглавје од Аквилиевиот закон. Но, ако нечијо куче предизвикало штета – било на имот или на човек – се применувале различни правни средства. Во зависност од околностите, доаѓале предвид: ***actio de pauperie***, ***actio de feris*** *и* ***actio legis Aquiliae***.

Actio de pauperie се применувала кога домашно четириножно животно предизвикало штета – било директно со своето тело, било посредно преку некој предмет што го допрело.[54] Оваа тужба била воспоставена уште со Законот на XII таблици, кој предвидувал дека во случај на штета, сопственикот мора или да го предаде животното (noxae deditio) или да ја надомести неговата вредност.[55] Првично, тужбата важела само за четириножни животни кои биле дел од стоката (*quadrupes*).[56] Но подоцна, нејзината примена се проширила и на други четириножни животни, па дури и на домашни животни кои не биле четириножни. Ова проширување се потврдува во коментарите на Улпијан, кој вели дека тужбата важи за сите четириножни животни,[57] а Павле дополнително објаснува дека кога штетата не била предизвикана од четириножно животно, можела да се поднесе **actio de pauperie utilis**.

Иако во овие коментари не се наведува изречно дека се мисли на домашни животни, се подразбира дека тужбата не важела за штета предизвикана од диви животни.[58] Според тоа, може да се заклучи дека покрај другите домашни животни, **actio de pauperie** се применувала и за кучињата. Иако Улпијан, а особено Павле, јасно сведочат дека тужбата важела и за кучињата, најверојатно ова проширување се случило уште пред нивното време.

Изворите потврдуваат дека тужбата се применувала и во случаи на борби меѓу животни – на пример, меѓу овни или бикови. Ако во борбата едно животно загинело

[53] Paulus, Sent., 1.15.1a.
[54] D. 9.1.1; D. 9.1.1.9.
[55] D. 9.1.1; Tab, VIII, 6. Iustiniani Institutiones, IV, 9.
[56] Zimmerman, R., нав. дело, стр. 1101.
[57] D. 9.1.1.2.
[58] D.9.1.1.10; Inst., IV, 9pr; Jackson, B. S., нав. дело, стр. 126

поради напад од друго, сопственикот имал право на надомест на штета или на предавање на животното во нокса.[59] За ова сведочи Квинт Муциус Сцевола, што значи дека тужбата била проширена уште пред 82 г. п.н.е., кога тој починал.

Варон, пак, во своето дело *De re rustica* (напишано околу 36 г. п.н.е.) зборува за кучињата, при што наведува дека сопственоста на куче преминува со предавање на нов сопственик, а за одговорноста поради физички недостатоци или штета важат истите правила, како и кај останатата стока.[60]

Actio de pauperie се применувала кога животното направило штета со своето инстинктивно однесување, односно кога вината не можела да се припише на човек.[61] Со тужбата можело да се бара надомест и за имот и за повреда на човек. Во случај на повреда, се надоместувале трошоците за лекување, изгубената заработка, како и идната загуба на приходи доколку повредата предизвикала трајна неспособност.[62] Помеѓу времето на Законот на XII таблици и подоцнежната примена на **actio de pauperie** за кучиња, се појавува и одговорноста што се утврдувала преку **actio de feris**.

Actio de feris се поднесувала кога животно предизвикало штета на предмет или повреда на слободен човек. Ако бил оштетен нечиј предмет, се надоместувала нејзината двојна вредност. Ако било повредено лице, судот утврдувал правичен надомест, кој ги вклучувал трошоците за лекување и изгубената заработка.[63] Ако повредата резултирала со смрт, се досудувал фиксен износ од 200.000 сестерции.[64] Оваа тужба не можела да се избегне преку ноксална одговорност.[65]

Тужбата можела да се поднесе и кога животното директно предизвикало штета и кога некој, поради животното, ја предизвикал штетата.[66] Активно легитимирани биле оштетените, но ако имало смрт, најверојатно секој граѓанин можел да покрене постапка, бидејќи тужбата имала за цел да обезбеди јавна безбедност.[67] Одговорноста паѓала на сопственикот или чуварот на животното, само врз основа на тоа што држеле

[59] D. 9.1.1.11.
[60] Varro, De re rusti., II 9. 7.
[61] Полојац, М., Actio de pauperie и одговорност за штету коју причини животиња у римском праву, докторск дисертација, Београд, 1997, стр. 36.
[62] D. 9.1.1.3
[63] D.9.1.3; D.9.3.7
[64] https://en.wikipedia.org/wiki/Sestertius
[65] Zimmerman, R., нав. дело, стр. 1107.
[66] Paulus, Sent., 1.15.2.
[67] Даниловић, Ј., Популарне тужбе од римског до савремених права, Београд, 1968, стр. 43.

опасно животно на место со постојано движење и создале ризик за другите.[68] Единствено исклучување на одговорност било кога оштетениот сам го испровоцирал животното.[69]

На крај, имајќи предвид дека во едиктот се споменува куче, може да се постави прашањето за односот на actio de feris со пауперијалната тужба. Кога е донесен едиктот не е познато, ниту пак кога точно дошло до проширувањето на пауперијалната тужба на кучиња. Во тој контекст се истакнува дека доколку пауперијалната тужба се применувала на кучиња пред едиктот, тогаш одредбите на едиктот треба да се разберат како одредби кои имале за цел да ја уредат одговорноста за повредите на слободниот човек, било да се работи за телесни или фатални повреди како што е смртта, а доколку едиктот бил донесен пред проширувањето на примената, тогаш тој ја пополнил празнината во врска со одговорноста за кучиња.[70]

Сепак, се чини поверојатно дека било можно да се применат двете тужби. Одговорноста според едиктот de feris била воведена од посебни причини. Прометот со диви sверови, па и кучиња, кои служеле за различни потреби, а најчесто за разновrсни, спектакуларни, па и крволочни претстави, барал посебно уредување. Кога не биле сместени во арените за борба, што било привремено, животните се наоѓале во затворени простори кои личеле на кафези. Фактот дека биле држени на улиците и местата на вообичаено собирање и дека биле опасни, го оправдувал воведувањето на поинаква тужба и со поинакви правни последици во однос на пауперијалната.

Покрај тоа, actio de feris постоела и во Јустинијановото право. Во Институциите е предвидено дека покрај едилската тужба, има место и за actio de pauperie, а кога по ист основ може да се поднесе една или повеќе тужби, поднесувањето на една не го исклучува правото на тужителот подоцна да ја поднесе и другата.[71]

Ова правило не се сфаќа како проширување на пауперијалната тужба на диви животни, како што истакнувале поединечни автори, туку дека едилската тужба се применувала на диви животни и на куче, и веројатно на дивата свиња како домашно

[68] Paulus, Sent. 1.15.2 „...actio in dominum vel custodem datur“
[69] Paulus, Sent, 1.15.3.
[70] Jackson, B. S., нав. дело, стр. 131.
[71] Inst. IV, 9.1.

животно.[72] Според тоа, actio de pauperie и actio de feris можеле да се поднесат истовремено кога штетата ја причинило куче.[73]

На крај, повреденото лице имало право да тужи и по основ на аквилијанската тужба. Тука, за разлика од претходните ситуации, станува збор за штета која настанала со дејството на животното, но со присуство на човечка вина. Соодветно на тоа, оштетениот имал право на надомест без право животното ноксално да се предаде.[74]

Примената на аквилијанската тужба ја потврдуваат два фрагмента на Улпијан. Во првиот, а кој меѓу другото зборува и за односот меѓу пауперијалната и аквилијанската тужба, е наведено: „Ако кучето кое некој го водел се оттргне во налет на бес и некому причини штета, ако можел некој друг да го држи поцврсто или ако не требало да го води на тоа место, оваа тужба нема да се применува и ќе биде одговорен оној што го држел кучето.“[75] Значи, actio de pauperie била исклучена, бидејќи не се работело за тоа дека кучето инстинктивно реагирало и нанело штета, туку дека лицето што го водело не го сторило тоа на соодветен начин, што ја оправдува примената на аквилијанската тужба.

Во вториот се потврдува примената на аквилијанската тужба: „Против оној кој би го нахушкал кучето и го натерал да некого касне, иако не го држел, Прокул одговара дека треба да постои аквилијанска тужба, но Јулијан вели дека Аквилија го товари само оној кој го држел кучето и го натерал некого да касне; а ако не го држел, треба да се тужи врз основа на фактичката состојба.“[76]

[72] Ashton-Cross, D.I.C., нав. дело, стр. 399 и стр. 401.
[73] Zimmerman, R., нав. дело, стр. 1107; Полојац, М., Животиње у.., стр. 128.
[74] Jackson, B. S., нав. дело, стр. 135.
[75] D. 9.1.1.5.
[76] D. 9.2.11.5.

3. БЕЗДОМНИ КУЧИНА

Проблемот со уличните, односно бесопственички кучиња претставува сериозен и постојано присутен предизвик, кој засега повеќе општествени сегменти – јавната безбедност, здравствената заштита, сообраќајната сигурност, квалитетот на животната средина, па дури и правната предвидливост и правната сигурност на граѓаните. Во Република Северна Македонија, како и во голем дел од регионот, бројот на напуштени или слободно движечки кучиња во изминатите години бележи значителен пораст. Таквата појава е особено видлива во урбаните средини, каде што големата концентрација на луѓе, возила и јавни површини создава услови за почести интеракции меѓу човекот и животните, а со тоа и зголемен ризик од несакани инциденти. Каснувањата, агресивното однесување, групирањето во глутници, ширењето инфекциски заболувања предизвикувањето сообраќајни несреќи и нарушувањето на секојдневниот јавен ред претставуваат само дел од последиците кои произлегуваат од неконтролираната популација на кучиња скитници. Животните, пак, најчесто живеат без соодветна ветеринарна грижа, изложени на глад, болести, сурови услови и други ризици, што дополнително ја усложнува ситуацијата и ја нагласува потребата од системски и долгорочни решенија.

Иако Европската Унија нема усвоено единствено, заедничко законодавство кое детално ја регулира контролата на популацијата на улични кучиња, европските институции одамна го препознале значењето на овој проблем. Европската комисија, во тесна координација со Светската организација за здравје на животните (OIE), од 2007 година активно учествува во создавање глобални стандарди за хумано постапување со кучињата скитници и за развој на долгорочни, ефикасни и одржливи стратегии за управување со нивната популација. Во државите членки на Европската Унија примената на овие стандарди е различна, но во најголем број случаи постои јасна тенденција кон обезбедување хуман третман, континуирана ветеринарна грижа, редовна вакцинација, идентификација, кастрација и подобрување на условите во прифатилиштата. Целта е да се постигне баланс меѓу заштитата на животните и обезбедувањето безбедна и предвидлива средина за граѓаните.[77]

[77] Ann Ist Super Sanità, *Stray dog and cat laws and enforcement in Czech Republic and in Italy*, Vol. 48, бр. 1, 2012, стр. 97–104, DOI: 10.4415/Ann_12_01_16.

Проблемот со кучињата скитници во Република Северна Македонија е значително изразен и континуирано присутен, а неговата сериозност се потврдува и преку достапните официјални информации од Министерството за внатрешни работи. Според податоците за пријави на граѓани во периодот 2013 – 2024 година јасно се забележува пораст на инциденти поврзани со каснувања и напади од улични кучиња. Ова укажува дека проблемот не само што е долгогодишен, туку и дека има тенденција на интензивирање, што дополнително го оптоварува здравствениот систем и институциите задолжени за комунален ред и јавна безбедност.

Еден значаен дел од овој феномен е поврзан со однесувањето и културата на самите граѓани. Неретко сопственици на домашни миленици, кои не можат да се справат со потомството или со обврските поврзани со грижата за кучето, ги остваат животните на јавни места. На тој начин се создава континуиран прилив на нови животни кои веднаш преминуваат во категоријата бездомни. Паралелно со тоа, недоволната примена на мерката за задолжително чипирање, за која одговорност имаат и сопствениците и локалната самоуправа, придонесува за тешкотијата во следење на сопственичките обврски и санкционирање на неодговорното однесување. Од друга страна, нерегулираните глутници на кучиња, кои се формираат кога повеќе животни живеат на одредена територија без контрола и без храна, често покажуваат зголемена агресија – особено кон велосипедисти, пешаци и деца.

Правната рамка во Република Северна Македонија е јасно дефинирана и предвидува низа обврски за единиците на локалната самоуправа. Законот за заштита и благосостојба на животните ги утврдува надлежностите на општините кои се однесуваат на хуманото заловување, привремено сместување на животните во прифатилишта, обезбедување редовна ветеринарна грижа, вакцинација, кастрација и водење евиденција за секое земено животно.[78] Прифатилиштата мора да бидат регистрирани и да ги исполнуваат минималните услови пропишани со закон, вклучително и обврската за редовна контрола од страна на надлежните органи. Кога животното не може да се врати во средината од која потекнува, а претставува опасност или е во состојба која не дозволува хуман третман, законот предвидува можност за

[78] Член 28. Законот за заштита и благосостојба на животните („Службен весник на Република Македонија“ бр. 149/14, 149/15 и 53/16 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.65/23)

хумана еутаназија, но само како крајно решение.[79] Овие одредби имаат директно влијание врз деликтното право, бидејќи доколку општината не ги спроведе пропишаните мерки, се отвора простор за нејзина одговорност за штета предизвикана од кучиња скитници.

Практиката покажува дека токму оваа одговорност е една од најконтроверзните точки. Бидејќи кучињата скитници се животни без сопственик, логично е дека надлежноста за нивно управување преминува на општините. Кога овие институции нема да ги преземат потребните мерки – заловување, кастрација, вакцинација, превенција од создавање глутници, обезбедување редовно собирање на угинати животни, одржување на јавната хигиена и евидентирање на животните во прифатилиштата – се создава можност за нивна правна одговорност согласно начелата од Законот за облигациони односи. Сè почести се ситуациите во кои оштетени граѓани поднесуваат барања за надомест на штета поради каснување или напад, барајќи обештетување за телесни повреди, болка, страв, трошоци за лекување и други последици. Судската пракса во Македонија во повеќето случаи утврдува одговорност на општините, особено кога се докажува дека тие не спровеле соодветни мерки од нивната надлежност.

Проблемот е дополнително засилен од некоординираните активности на институциите кои треба заеднички да дејствуваат – ветеринарните служби, комуналните претпријатија, јавните прифатилишта, образовните институции со ветеринарни програми, ловечките здруженија, невладините организации и локалните власти. Без ефективна координација на сите овие субјекти не може да се обезбеди стабилен систем за контрола на популацијата. Во пракса, неусогласеното делување резултира со недоволен број заловувања, неправилна идентификација на животните, недоволна грижа во прифатилиштата и спорадични акции кои не даваат долгорочен ефект. Дополнителен проблем претставуваат и случаите на угинати животни на јавни површини, кои, покрај тоа што создаваат непријатна слика и миризба, можат да бидат извор на зарази и опасност за здравјето.

Со оглед на сериозноста и зачестеноста на инцидентите, потребно е да се развијат ефективни, долгорочни и системски решенија. Таквите решенија мора да

[79] Член 29. Законот за заштита и благосостојба на животните („Службен весник на Република Македонија“ бр. 149/14, 149/15 и 53/16 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 65/23)

бидат усогласени со европските стандарди за благосостојба на животните, додека истовремено ќе ја гарантираат безбедноста на граѓаните и ќе обезбедат правна сигурност. Контролата на популацијата на улични кучиња е комплексно прашање кое бара континуирани ветеринарни интервенции, подобрување на инфраструктурата, јасна законска регулатива, санкционирање на неодговорните сопственици, унифициран систем за евиденција, подобра општинска организација и активна соработка со граѓаните.

Токму поради овие причини, во продолжение ќе бидат обработени последиците од каснувања од кучиња скитници, постапките за пријавување на ваквите случаи, применливата законска рамка, како и основите за утврдување деликтна одговорност и право на надомест на штета.

3.1. ПОСЛЕДИЦИ ОД КАСНУВАЊЕ ОД КУЧЕ СКИТНИК

1. Здравствено значење на проблемот

Каснувањето од куче скитник најчесто резултира со повреди од различен степен, но може да има и сериозни компликации. Прво, самото каснување може да предизвика:

- расекотини,
- длабоки рани,
- лузни,
- крвавења,
- оштетувања на ткива и мускули.

Многу често се јавуваат секундарни инфекции, бидејќи устата на кучињата содржи различни бактерии кои можат да доведат до тежок воспалителен процес. Инфекциите како целулитис, како и потенцијалните компликации од бактерии како *Pasteurella multocida,*[80] се чести и бараат медицински третман. Понатаму, ризикот од тетанус или беснило е сериозен здравствен проблем. Иако беснилото е ретко, секој напад од куче скитник подразбира примена на одредени протоколи за превенција.

[80] Pasteurella multocida – бактериска инфекција што се пренесува преку плунка од животни (најчесто кучиња и мачки). Може да предизвика тешки инфекции на кожа и ткива.

Здравствените последици од каснувањето не завршуваат со физичките рани. Во значителен број случаи, жртвите се соочуваат со хронична болка, намалена подвижност и долготрајни последици кои влијаат врз секојдневното функционирање.

2. Психолошки последици

Каснувањето од куче скитник не остава само физички, туку и длабоки психолошки траги. Нападот од животно, особено кога е ненадеен или агресивен, претставува силен стресен настан кој може да резултира со:

- акутен страв,
- анксиозност,
- фобија од кучиња (кинофобија),
- избегнување на јавни простори,
- нарушена самодоверба,
- посттрауматски стрес (ПТСП),
- несоница,
- чувство на небезбедност.

Овие последици најчесто се потценети и не се третираат соодветно, но може да траат многу подолго од физичките рани. На пример, многу луѓе кои биле нападнати од куче подоцна избегнуваат прошетки, патеки до работа, паркинзи или паркови каде пред тоа слободно се движеле. Психолошката траума може да се одрази на квалитетот на живот, работната способност и секојдневните активности.

Особено ранлива категорија се децата, кај кои последиците од напад од куче може да остават длабоки емоционални траги и да влијаат врз нивниот развој, социјално однесување и чувство на сигурност.

3. Економски и финансиски последици

Каснувањето од куче скитник носи бројни финансиски трошоци за оштетениот. Овие трошоци се јавуваат како директни и индиректни.

- **Директни трошоци**

Овде спаѓаат трошоците за:

- лекарска помош (прегледи, хируршки интервенции, шиење на рани),
- вакцинации против тетанус или беснило,
- антибиотици и други медикаменти,
- болничко лекување,
- дијагностички испитувања (рендген, ултразвук и др.).

Дополнително, доколку нападот резултира со тешка повреда, можни се и долготрајни терапии, контроли, рехабилитација или потреба од физиотерапија. Овие трошоци значително го оптоваруваат оштетениот, особено ако здравствениот систем не го покрива делот или целокупниот третман.

- **Индиректни трошоци**

Тука спаѓаат:

- изгубена заработка поради отсуство од работа,
- намалена работна способност,
- патни трошоци за посета на лекари и болници,
- психолошка терапија,
- евентуални оштетувања на облека или лични предмети.

Во поголем број случаи, нападот од куче скитник предизвикува и трошоци за правна заштита, особено ако се започне постапка за надомест на штета.

3.2. ПОСТАПКА ЗА ПРИЈАВУВАЊЕ, ДОКУМЕНТИРАЊЕ И ОСТВАРУВАЊЕ НА НАДОМЕСТ НА ШТЕТА ПО КАСНУВАЊЕ ОД БЕЗДОМНО КУЧЕ

При појава на штетен настан предизвикан од бездомно куче, оштетеното лице има обврска и право навремено да го пријави случајот пред надлежните органи, со цел да се обезбеди соодветно постапување, службена документација и можност за понатамошно остварување на надомест на штета. Процедурата опфаќа повеќе поврзани чекори, кои се насочени кон евидентирање на настанот, обезбедување медицинска заштита, како и активирање на институциите надлежни за контрола на бездомните животни.

1. Обезбедување медицинска помош

Првиот и најважен чекор е оштетеното лице *веднаш* да се јави во најблиската здравствена установа. Медиумската интервенција е неопходна поради ризик од инфекции, тетанус или беснило, но и заради обезбедување официјална медицинска документација.
Здравствената установа издава:

- извештај за повредата и нејзиниот степен,
- доказ за даден третман,
- потврда за примена вакцина (доколку е потребна),
- препораки за понатамошно следење на состојбата.

Овој документ е задолжителен доказ во понатамошната постапка пред општината.

2. Пријавување на настанот во МВР

По добивањето медицинска помош, оштетениот треба да го пријави нападот во локалната полициска станица. Полициската пријава служи за:

- официјална евиденција на штетниот настан,
- потврдување дека каснувањето е навистина пријавено,
- создавање службен документ што ќе биде во прилог на барањето за надомест на штета.

МВР издава потврда за пријавен настан, која е составен дел од документацијата што подоцна се доставува до општината.

3. Пријавување во прифатилиште и активирање на службите за заловување

Покрај полициската станица, оштетениот или општината може да го извести и надлежното општинско прифатилиште за бездомни животни. Прифатилиштето има законска обврска:

- да го лоцира и залови животното (доколку е возможно),
- да го информира официјалниот ветеринар инспектор,

- да спроведе петнаесетдневен надзор (опсервација) со три клинички прегледи.

По завршувањето на надзорот, ветеринарната установа издава Сертификат за надзор на беснило, кој потврдува дали животното е здраво или постои ризик од зараза.

4. Поднесување барање за надомест на штета до општината

Откако ќе се приберат сите потребни документи, оштетениот поднесува Барање за надомест на штета до општината на чија територија се случил нападот. Со барањето задолжително се приложуваат:

- личен документ на увид (или документи на родител/старател ако се работи за малолетник),
- медицинска документација,
- потврда од МВР,
- фотографии од повредата,
- опис на настанот,
- евентуални изјави од сведоци,
- фискални сметки за направените трошоци,
- број на трансакциска сметка.

По приемот на комплетната документација, општината води постапка за утврдување на фактичката состојба и донесување одлука за надоместување на штетата.

3.3. АНАЛИЗА НА ДИНАМИКАТА НА ПРИЈАВИ ЗА КАСНУВАЊА ОД БЕЗДОМНИ КУЧИЊА ВО ПЕРИОДОТ 2013 – 2024 ГОДИНА

Табела 1: Пријави за каснување од кучина во Република Северна Македонија во периодот од 2013 година до 2022 година.[81]

Година	СВР Скопје	СВР Битола	СВР Велес	СВР Куманово	СВР Охрид	СВР Струмица	СВР Тетово	СВР Штип	Вкупно
2013	45	/	/	/	/	1	3	4	**53**
2014	32	17	7	/	/	2	7	7	**72**
2015	42	21	12	1	37	4	8	8	**133**
2016	68	26	13	2	74	5	15	9	**212**
2017	122	19	10	3	88	1	3	11	**257**
2018	404	36	26	5	127	7	24	8	**637**
2019	618	41	46	14	157	38	59	17	**990**
2020	646	69	54	23	188	13	73	16	**1 082**
2021	657	106	109	32	276	11	112	20	**1 323**
2022	759	280	138	47	311	52	96	52	**1 735**
Вкупно	**3 393**	**615**	**415**	**127**	**1 258**	**134**	**400**	**152**	**6 494**

Извор: Министерство за внатрешни работи

[81] Министерство за внатрешни работи на РСМ, *Решение за одговор на барање за слободен пристап до бараната информација*, бр. 16.1.2-121/1 од 26.1.2023 година, достапно на: https://mvr.gov.mk/mk-MK/odnosi-so-javnost/sloboden-pristap-do-informacii

Податоците претставени во Табела 1 се преземени од Министерството за внатрешни работи и се однесуваат на пријави за каснување од кучиња во Република Северна Македонија во периодот од 2013 до 2022 година. Важно е да се истакне дека овие податоци ги опфаќаат сите пријавени случаи на каснување од кучиња, без разлика дали се работи за куче скитник или за куче кое има сопственик. Поради тоа, бројките не ја одразуваат исклучиво појавата на каснување од кучина скитници, но сепак даваат релевантна слика за растечкиот ризик од напади од кучиња во државата.

Анализата на податоците покажува континуирано зголемување на бројот на пријавени случаи во речиси сите сектори за внатрешни работи (СВР). Додека во 2013 година биле евидентирани вкупно 53 пријави, во 2022 година бројката достигнува дури 1 735 пријави, што претставува повеќекратно зголемување во период од само една деценија. Најизразен пораст е забележан во поголемите урбани средини како Скопје, Битола и Охрид, но растечки тренд се забележува и во останатите региони. Овој податок укажува на значајно зголемување на инциденти поврзани со кучиња, што претставува сериозен правен и општествен предизвик, особено во контекст на оштетното право. Иако табелата не ги издвојува нападите предизвикани исклучиво од кучина скитници, може да се претпостави дека одреден дел од растот се должи и на зголемената појава на напуштени и неконтролирани кучиња на јавните површини. Ова дополнително го наметнува прашањето за одговорноста на општините и државните институции за справување со оваа појава.

Покрај тоа, мора да се земе предвид дека статистиката го опфаќа само бројот на *пријавени* случаи. Во реалноста, можно е постоење на значителен број непријавени напади, било поради недоверба во институциите, минимални повреди, страв од административна процедура или перцепција дека пријавувањето нема да донесе резултат. Ова значи дека реалната бројка на лица каснати од куче може да биде повисока од онаа што ја покажуваат официјалните податоци.

Затоа, табелата претставува важен индикатор за растечкиот проблем со кучињата како извор на штета, а во контекст на оштетното право дополнително ја истакнува потребата од поефикасни превентивни мерки, подобра контрола на популацијата на кучиња скитници, јасно дефинирани обврски на надлежните органи и воспоставување функционален систем за спречување на штетите и за надомест на истите кога тие ќе се појават.

Табела 2: Број на пријави за лица каснати од кучиња скитници во 2023 година (по СВР и ПС/ПО/ПК)[82]

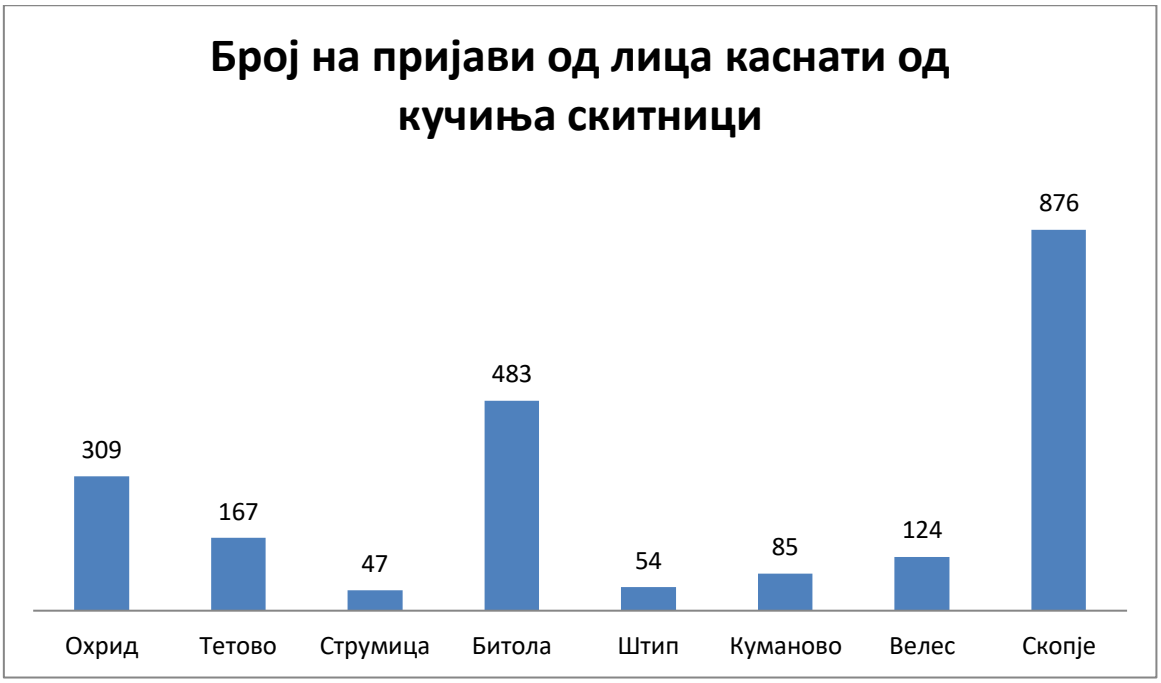
Регион (СВР)	**ПС/ПО/ПК**	**Број на пријави**
СВР Охрид (309)	ПС за ОН Охрид	15
	ПС за ОН Струга	34
	ПО Велешта	1
	ПС за ОН Кичево	248
	ПО Зајас	8
	ПО Осломеј	2
	ПС за ОН Дебар	1
СВР Тетово (167)	ПС за ОН Тетово	65
	ПО Теарце	2
	ПО Јегуновце	1
	ПО Групчин	1
	ПО Жеровјане	2
	ПО Камењане	1
	ПО Чегране	2
	ПО Галате	24
	ПО Попова Шапка	1
	ПС за ОН Гостивар	63
	ПО Маврово	5
СВР Струмица (47)	ПС за ОН Струмица	18
	ПО Ново Село	3
	ПС за ОН Радовиш	16
	ПС за ОН Гевгелија	4
	ПК Богданци	2
	ПС за ОН Валандово	4
СВР Битола (483)	ПС за ОН Битола	282
	ПО Новаци	9
	ПО Велушина	4

[82] Министерство за внатрешни работи на Република Северна Македонија, *Решение за одговор на барање за слободен пристап до бараната информација*, бр. 16.1.2-262/1 од 19.2.2025 година. Достапно на: https://mvr.gov.mk/mk-MK/odnosi-so-javnost/sloboden-pristap-do-informacii

	ПК Кажани	3
	ПС за ОН Ресен	24
	ПС за ОН Демир Хисар	5
	ПС за ОН Прилеп	109
	ПО Кривогаштани	2
	ПО Ропотово	8
	ПК Тополчани	1
	ПС за ОН Македонски Брод	28
	ПК Самоков	1
	ПС за ОН Крушево	7
СВР Штип (54)	ПС за ОН Штип	12
	ПС за ОН Кочани	19
	ПС за ОН Свети Николе	9
	ПС за ОН Пробиштип	5
	ПС за ОН Виница	1
	ПС за ОН Делчево	6
	ПО Македонска Каменица	1
	ПС за ОН Берово	1
СВР Куманово (85)	ПС за ОН Куманово	79
	ПК Старо Нагоричане	1
	ПК за ОН Кратово	2
	ПС за ОН Крива Паланка	2
	ПО Ранковце	1
СВР Велес (124)	ПС за ОН Велес	92
	ПО Чашка	3
	ПК Градска	1
	ОК Богомила	1
	ПС за ОН Неготино	13
	ПС за ОН Кавадарци	14
СВР Скопје (876)	ПС Центар	108
	ПС Бит Пазар	22

	ПС Кисела Вода	60
	ПС Аеродром	161
	ПС Карпош	111
	ПС Гази Баба	146
	ПО Арачиново	1
	ПО Петровец	14
	ПС Ѓорче Петров	71
	ПО Сарај	2
	ПС Чаир	66
	ПО Мирковци	3
	ПО Шуто Оризари	17
	ПС Драчево	94

Извор: Министерство за внетрешни работи

Податоците презентирани во табелата за 2023 година се од суштинско значење бидејќи, за разлика од статистиките за претходните години, овде станува збор за регистрирани случаи на каснување од кучиња скитници, што има директна правна, финансиска и општествена релевантност. Согласно информациите добиени од Министерството за внатрешни работи, во текот на 2023 година се евидентирани 2 145 пријави за каснување од кучиња скитници на територијата на Република Северна Македонија. Ова претставува значајно висок број, кој укажува на ескалација на

проблемот со напуштените и неконтролирани кучиња во урбаните и руралните средини.

Најголем број на пријави се забележани во рамките на Скопје, со вкупно 876 случаи. Веднаш по Скопје следи Битола, со 483 регистрирани каснувања, што ја позиционира Битола како втор најзагрозен регион во државата. Кога овие бројки се стават во однос со бројот на жители, може да се забележи дека Битола има релативно повисок процент на каснати лица во однос на својата популација, што укажува на тоа дека проблемот е посилно изразен отколку во главниот град, каде бројот на жители е повеќекратно поголем. Ова упатува на потребата општините во регионот на Битола да воведат поцврсти механизми за контрола на популацијата на кучина скитници и за превенција на штетите што можат да произлезат.

Податоците укажуваат и на тоа дека голем дел од пријавите во различни региони се концентрирани во општините каде што има поголемо движење на население, како централните подрачја на Скопје (Центар, Аеродром, Карпош и Гази Баба), што сугерира дека проблемот се интензивира во урбаните средини со богата инфрастуктура, каде напуштените кучиња полесно доаѓаат во контакт со луѓе. Од друга страна, во регионите како Кочани, Делчево и Пробиштип бројките се значително пониски, што може да се должи на послаба урбанизација и помала густина на население.

Од перспектива на оштетното право, овие податоци имаат особено значење. Секој од наведените случаи претставува потенцијален предмет за поведување постапка за надомест на штета против општината или против надлежните јавни служби, зависно од тоа отпаднала ли надлежноста за справување со кучињата скитници. Со оглед на тоа што напад од куче претставува типичен пример на незаконито и штетно дејствие кое може да предизвика телесни повреди, душевна болка, материјални трошоци (лекување, боледување) и трајни последици, секоја пријава може потенцијално да се трансформира во барање за паричен надомест. Во оваа насока, високите бројки укажуваат дека општините се соочуваат со значителен финансиски товар. Дополнително, треба да се има предвид дека не сите лица кои биле каснати или нападнати од куче поднесуваат пријава. Од страв, недоверба, минимални повреди или од мислење дека „нема ефект“, дел од граѓаните решаваат да не го пријават случајот. Тоа значи дека реалниот број на напади е веројатно и повисок од она што

официјалните податоци го прикажуваат. Ова е исклучително важно во контекст на планирање јавни политики и превентивни мерки, бидејќи институциите мора да работат врз основа на реална состојба, а не само врз пријавите.

Графичкиот приказ на бројот на пријави по СВР за 2023 година дополнително ја визуализира драматичната разлика меѓу регионите. На графиконот јасно се издвојуваат **Скопје и Битола** како доминантни подрачја со најголем број на напади, додека регионите како Струмица, Велес, Куманово и Штип се позиционирани на средно ниво, а најниските вредности се забележуваат во Охрид и Тетово.

Сумирано, анализата на податоците за 2023 година покажува дека проблемот со кучињата скитници претставува сериозен јавноздравствен и правен предизвик. Преку призма на оштетното право, овие статистики јасно укажуваат дека државата и општините се обврзани да преземат ефективни превентивни мерки, бидејќи пропуштањето да се спречи штетата може да доведе до значителни финансиски последици и до нарушување на правото на граѓаните на безбедно живеење и движење во јавниот простор.

Табела 3: Број на пријави за лица каснати од кучиња скитници во 2024 година (по СВР и ПС/ПО/ПК)[83]

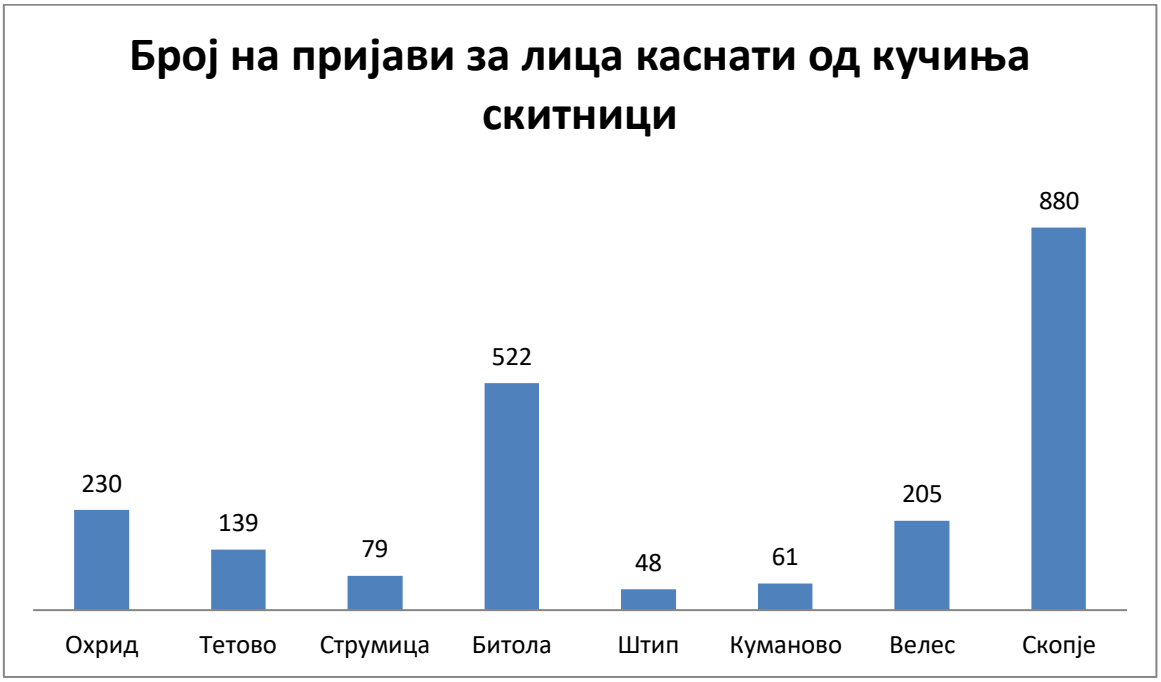
Регион (СВР)	**ПС / ПО / ПК**	**Број на пријави**
СВР Охрид (230)	ПС за ОН Охрид	21
	ПК Пештани	1
	ПС за ОН Струга	7
	ПО Велешта	1
	ПС за ОН Кичево	181
	ПО Зајас	9
	ПО Осломеј	7
	ПК Извор	2
	ПС за ОН Дебар	1
СВР Тетово (139)	ПС за ОН Тетово	54
	ПО Теарце	4
	ПО Јегуновце	2
	ПО Жеровјане	2
	ПО Камењане	2
	ПО Попова Шапка	3
	ПС за ОН Гостивар	52
	ПО Чегране	3
	ПО Галате	13
	ПО Маврово	2
	ПО Ростуше	2
СВР Струмица (78)	ПС за ОН Струмица	52
	ПО Ново Село	2
	ПС за ОН Радовиш	12
	ПС за ОН Гевгелија	7
	ПК Богданци	1
	ПС за ОН Нов Дојран	4
СВР Битола (522)	ПС за ОН Битола	324

[83] Министерство за внатрешни работи на Република Северна Македонија, *Решение за одговор на барање за слободен пристап до барараната информација*, бр. 16.1.2-262/1 од 19.2.2025 година. Достапно на: https://mvr.gov.mk/mk-MK/odnosi-so-javnost/sloboden-pristap-do-informacii

	ПО Новаци	5
	ПО Велушина	5
	ПК Кажани	2
	ПС за ОН Ресен	21
	ПС за ОН Демир Хисар	9
	ПС за ОН Прилеп	110
	ПО Кривогаштани	3
	ПО Ропотово	4
	ПК Тополчани	1
	ПС за ОН Македонски Брод	31
	ПС за ОН Крушево	7
СВР Штип (48)	ПС за ОН Штип	5
	ПС за ОН Кочани	14
	ПС за ОН Свети Николе	7
	ПС за ОН Пробиштип	11
	ПС за ОН Виница	2
	ПС за ОН Делчево	5
	ПО Македонска Каменица	2
	ПС за ОН Берово	2
СВР Куманово (61)	ПС за ОН Куманово	54
	ПК за ОН Кратово	1
	ПС за ОН Крива Паланка	6
СВР Велес (205)	ПС за ОН Велес	163
	ПО Чашка	2
	ПК Градска	2
	ОК Богомила	1
	ПС за ОН Неготино	10
	ПС за ОН Кавадарци	27
СВР Скопје (880)	ПС Центар	136
	ПС Бит Пазар	19
	ПС Кисела Вода	58

	ПС Аеродром	179
	ПС Карпош	102
	ПС Гази Баба	144
	ПО Арачиново	1
	ПО Петровец	15
	ПС Ѓорче Петров	73
	ПО Сарај	6
	ПС Чаир	63
	ПО Мирковци	4
	ПО Шуто Оризари	20
	ПС Драчево	60

Извор: Министерство за внатрешни работи

Податоците за 2024 година претставуваат официјални евиденции на Министерството за внатрешни работи за пријави за каснување од **кучина скитници** во рамките на сите сектори за внатрешни работи (СВР). Табелата ја прикажува распределбата на пријавите по региони и по поединечни полициски станици, што овозможува појасна слика за тоа каде овој вид на инциденти е најзастапен.

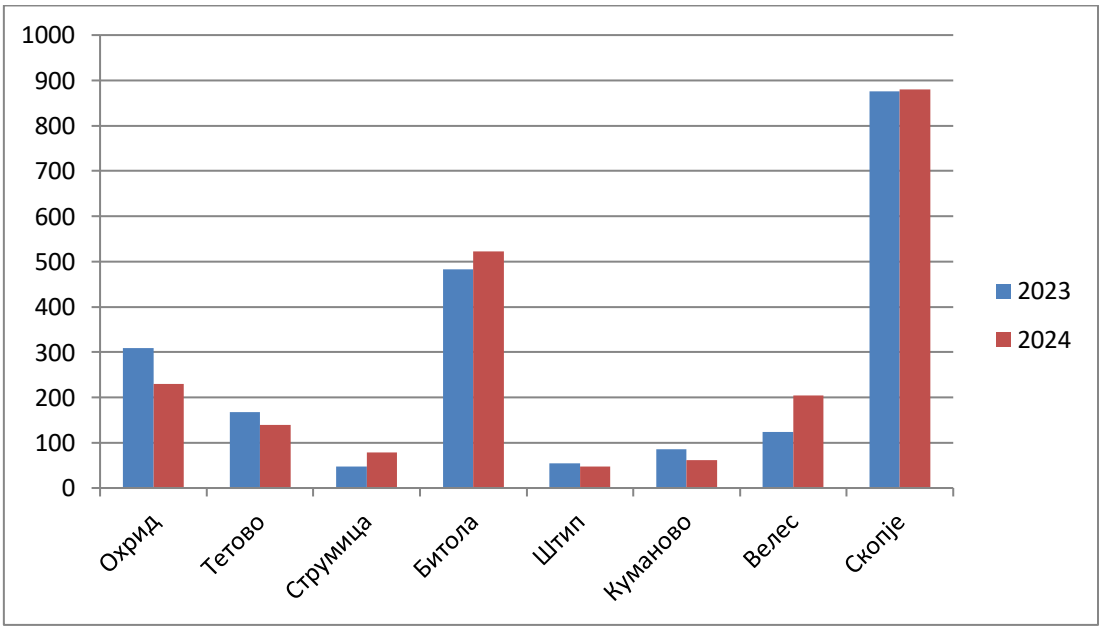
Како и во претходната година, највисок број на пријави повторно се забележува во **СВР Скопје** и **СВР Битола**, што укажува на тоа дека овие два региона

континуирано го носат најголемиот товар од нападите на кучиња скитници. Скопје се издвојува поради големината на градот и густината на население, додека Битола и понатаму има непропорционално високи бројки во однос на бројот на жители. Ова дополнително го нагласува системскиот карактер на проблемот во овие средини.

Значајни бројки се забележуваат и во СВР Велес, Струмица и Охрид, каде што дел од подрачните одделенија покажуваат стабилно присуство на вакви пријави. Иако бројките се помали во споредба со Скопје и Битола, тие сепак покажуваат дека нападите од кучиња скитници остануваат распространет проблем на државно ниво.

Важно е да се напомене дека овие податоци се однесуваат исклучиво на напади од **кучиња скитници**, што има директни последици во полето на оштетното право. Секој ваков случај може да резултира со побарување за надомест на штета од страна на оштетените лица, при што општините најчесто се посочени како одговорни субјекти. Високите бројки, особено во регионите како Битола и Скопје, значат и поголем финансиски притисок врз општинските буџети.

Како и досега, мора да се има предвид дека ваквите статистики секогаш претставуваат само дел од реалната состојба. Одреден број граѓани не поднесуваат пријава, што значи дека фактичкиот број на напади веројатно е повисок. Тоа дополнително покажува дека проблемот со кучиња скитници има и поширока безбедносна и социјална димензија и бара посистематски пристап во неговото решавање.

Графиконот ја прикажува споредбата на бројот на пријави за каснување од кучина скитници во 2023 и 2024 година, по сите сектори за внатрешни работи (СВР). Од визуелниот приказ јасно се забележува дека трендовите не се еднакви во сите региони и дека некои подрачја бележат зголемување, додека други намалување на бројот на пријави.

Најзначајно намалување се забележува во **Скопје**, каде бројот на пријави опаѓа од 876 во 2023 година на 880 во 2024 година – пад кој е релативно мал, но сепак покажува дека ситуацијата останува стабилна со минимални флуктуации. За разлика од Скопје, во **Битола**, каде во 2023 се евидентирани 483 пријави, бројката во 2024 година изнесува 522, што претставува значително зголемување. Овој скок ја потврдува тенденцијата дека Битола е еден од регионите со најизразен проблем со кучиња скитници.

Од останатите региони, поголем пораст е забележан во **Струмица**, каде бројот на пријави од 47 се искачува на 78 во 2024 година. Умерено зголемување има и во **Велес** и **Охрид**, што укажува дека проблемот е присутен во поширок регионален опсег. Од друга страна, **Тетово**, **Куманово** и **Штип** бележат благо намалување или одржување на приближно исто ниво на пријави.

Овие разлики по региони укажуваат дека порастот или падот на пријавите најчесто е поврзан со локални фактори – бројноста на кучешката популација, ефикасноста на општинските служби, урбаната структура, како и навиките на жителите во однос на пријавување вакви случаи.

3.4. НОРМАТИВНО УРЕДУВАЊЕ НА ОДГОВОРНОСТА ЗА ШТЕТА ОД БЕЗДОМНИ КУЧИЊА ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Во Република Северна Македонија, одговорноста за штета предизвикана од животни обично се третира во рамките на Законот за облигациони односи, особено во делот кој се однесува на штета предизвикана од животни (членови 165-ж до 165-и). Меѓутоа, во случајот на кучиња скитници, правната рамка е поинаква, бидејќи овие животни немаат сопственик во класичната смисла на зборот. Затоа одговорноста се презема на ниво на јавни органи и институции кои се задолжени за контрола, собирање и згрижување на овие животни, како дел од јавните комунални дејности.

Законот за локална самоуправа детално ги дефинира надлежностите на општините. Согласно член 20, општините имаат право во рамките на законските овластувања, според начелото на супсидијарност, да вршат работи од јавен интерес од локално значење, што не се исклучени од нивната надлежност или се надлежност на државните органи. Член 21 го утврдува принципот дека општините самостојно ги уредуваат и вршат овие работи и се одговорни за нивното спроведување. Листата на надлежности на општините е предвидена во член 22, каде што меѓу другите, во точка 4 се споменуваат комуналните дејности, а во точка 13 се наведени и други работи определени со закон. Според член 24 од Законот за локална самоуправа, општините имаат законска можност и надлежност да основаат јавни служби за извршување на работи од јавен интерес. Исто така, тие можат да делегираат дел од овие надлежности на други правни или физички лица преку договори за вршење на јавни услуги.[84] Во согласност со **Законот за комунални дејности** (член 2 и член 5 став 15), уловувањето, чувањето и грижата за кучињата скитници се сметаат за комунална дејност, која спаѓа во јавен интерес и е дел од обврските на општината и комуналните јавни претпријатија.[85]

Понатаму, според **Законот за заштита и благосостојба на животните** јасно се утврдува дека локалната самоуправа е примарниот субјект кој има надлежност и одговорност за справување со проблемот на бездомните кучиња. Во член 28 од Законот прецизно се дефинира дека општините, општините во состав на Град Скопје и Град Скопје е должен да организира систем за заловување, згрижување, третман и контролирање на популацијата на бездомните кучиња. Ова значи дека одговорноста за управување со овој проблем не е само техничка, туку претставува дел од нивните јавни политики и законски обврски кон граѓаните и кон животните.

Најпрво, општините се должни да обезбедат служби или овластени лица кои ќе го спроведуваат процесот на заловување на бездомните, нерегистрирани или запуштени кучиња, при што законодавецот нагласува дека постапката мора да се изведува на хуман начин, односно без предизвикување непотребна болка или страдање на животното. Заловените кучиња мора да се сместат во соодветни прифатилишта, каде што ќе им се обезбедат минимални услови за живот – заштита од временски услови, безбедно сместување, храна, вода и по потреба – ветеринарен третман.

[84] Закон за локална самоуправа („Службен весник на РМ“ бр. 5/2002).
[85] Законот за комунални дејности („Службен весник на РМ“ бр. 95/2012)

Законодавецот воспоставува и обврска општините да спроведуваат системски мерки за контрола на популацијата на бездомните кучиња, што најчесто подразбира кастрација или стерилизација, здравствен третман, вакцинација, третмани против паразити и тестирање на социјализацијата на животното. Овие мерки треба да водат кон тоа кучињата или да бидат вдомени или, доколку тоа не е возможно, да бидат вратени во местото од каде што биле заловени, но со трајна идентификација (микрочип и видливи ознаки). Со ова се гарантира дека процесот е траен, контролиран и следлив, а истовремено се намалува ризикот од повторно зголемување на популацијата.

Дополнително, општините имаат обврска да изготвуваат повеќегодишни планови и програми за управување со популацијата на бездомни кучиња, кои треба да бидат доставени и одобрени од Агенцијата за храна и ветеринарство. Оваа законска обврска покажува дека решавањето на проблемот не смее да биде ад-хок, туку мора да се темели на долгорочни стратегии, системски пристап и континуитет во спроведувањето на мерките.

Во однос на финансиската страна, Законот прави јасна разлика: трошоците за заловување и третман на регистрирани кучиња паѓаат на товар на сопственикот, додека сите активности поврзани со бездомните кучиња се финансираат од буџетите на општините. Со ова се потврдува дека грижата за животните без сопственик е јавен интерес и јавна обврска на локалната власт.

Член 29 го регулира функционирањето и одобрувањето на прифатилиштата. Прифатилиштата мора да бидат формално одобрени од Агенцијата за храна и ветеринарство, што подразбира исполнување на строго пропишани услови во поглед на просторниот капацитет, опремата, професионалниот кадар, начинот на чување и грижата за животните. Со ова се обезбедува дека општините не смеат да сместуваат кучиња во импровизирани или несоодветни објекти, туку само во институции кои ги исполнуваат стандардите за благосостојба.

Законодавецот дополнително предвидува редовни инспекциски контроли на прифатилиштата, барем еднаш годишно, а во случаи кога ќе се утврдат неправилности, Агенцијата може привремено или трајно да го одземе одобрението за работа. На овој начин се обезбедува механизам за надзор и се спречуваат злоупотреби, нехумано постапување или запоставување на животните.

Особено важно е тоа што прифатилиштата имаат законска обврска да водат детална евиденција за секое животно – податок што овозможува следење на третманот, здравствената состојба, исходот и транспарентноста на целата постапка. Обврската за соработка со здруженија за заштита на животните ја отвора вратата за вклучување на граѓанскиот сектор во контролата, транспарентноста и хуманото постапување со бездомните кучиња.

Понатаму, при утврдувањето на надоместокот, судот се води не само од материјалната штета, туку и од **член 189 од Законот за облигациони односи**, кој овозможува доделување на справедлив паричен надоместок за повреда на лични права, вклучувајќи физички и психички болки. Судот притоа ја оценува тежината и траењето на повредата, како и влијанието врз правата и интересите на оштетеното лице, обезбедувајќи така баланс помеѓу заштитата на правата на граѓаните и јавниот интерес за благосостојба на животните.

Одредбите на Законот за судовите („Службен весник на РМ“ бр. 58/2006 и понатаму) обезбедуваат правна рамка за судската заштита на граѓаните, при што основните судови одлучуваат во прв степен за граѓански спорови и спорови за надомест на штета чија вредност не надминува 50 000 евра во денарска противвредност. Ова ја утврдува судската надлежност во однос на спорните прашања, додека законските обврски на општините во областа на комуналните дејности и контролата на популацијата на кучиња скитници создаваат услови за одговорност за надомест на штета и вонсудско спогодување со граѓаните.

Според судската пракса, ако поради пропусти во управувањето со популацијата на кучиња скитници дојде до напад врз лица, општината може да биде одговорна за надомест на штета. Ова произлегува директно од законските обврски на општините и е потврдено во повеќе судски постапки каде што општините се признаваат како пасивно легитимирани субјекти.

Законот исто така предвидува можност за вонсудско спогодување помеѓу општината и оштетениот граѓанин, со што се овозможува побрзо и поефикасно решавање на спорот и избегнување на дополнителни судски трошоци. Доколку спогодбата не е возможна, граѓанинот секогаш има право да поднесе тужба пред суд за надомест на штета, што ја гарантира судската заштита и правото на фер судење.

Со оглед на законската регулатива и пресудната пракса, јасно е дека македонскиот правен систем воспоставува комплексен механизам на одговорност за штета предизвикана од кучиња скитници. Општините и комуналните претпријатија се директно одговорни за активности поврзани со собирање, чување и контрола на овие животни, додека штетата предизвикана од скитници, која произлегува од непостапување или пропуст од страна на овие органи, се надоместува преку судска постапка. Овој систем ја обезбедува рамнотежата помеѓу јавниот интерес, заштитата на животната средина и правната сигурност на граѓаните, со што се создава предвидлив и стабилен правен модел за решавање на вакви случаи.

3.5. ПРАКТИЧНА ПРИМЕНА: СТУДИЈА НА СЛУЧАИ ОД ЈП „КОМУНАЛЕЦ“ – БИТОЛА

Во праксата на Општина Битола и ЈП „Комуналец“ – Битола, значаен дел од случаите на штета предизвикана од кучиња скитници се решаваат по пат на вонсудски спогодби. Овој пристап има за цел побрзо, поефикасно и поекономично разрешување на одговорноста за причинетата штета, особено кај случаи со јасно утврден фактички настан, медицинска документација и полициски записник. Во продолжение следуваат два типични примери од практиката, при што податоците за оштетените лица се заменети со иницијали, согласно добрата практика за заштита на приватноста.

Пример 1: Вонсудска спогодба – напад на малолетно лице (К.Н.)

„На ден 11.11.2025 година, околу 11:45 часот, малолетното лице К. Н., движејќи се со велосипед по ул. „Партизанска“ во близина на месноста Шик Лавци во Битола, бил нападнат и каснат од улично куче. Според документацијата приложена кон предметот, настанот бил веднаш пријавен во СВР Битола, при што полициската станица од ОН Битола изготвила Записник бр. 23.22.5.1/46-1126 од 11.11.2025 година.

По нападот, на малолетното лице му била укажана итна медицинска помош во ЈЗУ Клиничка болница „Д-р Трифун Пановски“ – Битола, каде била констатирана повреда во пределот на левата потколеница. Во спогодбата се приложени и следните документи како доказ за настанот:

- *извештај од болницата од 11.11.2025 година,*

- *упат бр. SGDH39667 (Инфектологија 773077),*
- *фотографија од повредата,*
- *извод од матичната книга на родените бр. 09-4004 од 5.5.2023 година.*

Врз основа на доставената документација, пристапено е кон вонсудско решавање на спорот помеѓу Општина Битола (како единица на локална самоуправа) и ЈП „Комуналец“ – Битола, од една страна, и законскиот застапник на малолетното лице, од друга страна. Постапката е спроведена согласно општите правила од Законот за облигациони односи за порамнување на штети и согласно обврските на локалната самоуправа во делот на управување со популацијата на кучиња-скитници.

Во рамките на спогодбата, страните утврдиле дека ќе се изврши солидарна исплата на надомест на штета во износ од 50 000 денари, по основ на материјална и нематеријална штета, како и покривање на останати трошоци.

Со потпишување на вонсудската спогодба, втората договорна страна – застапникот на малолетното лице – изјавила дека во целост и трајно се откажува од правото да поведува натамошна постапка или на друг начин да бара дополнителен надомест за истата штета во иднина. Со тоа, како што е наведено и во член 3 од спогодбата, прашањето за надомест на штета се смета целосно решено, а страните потврдуваат дека доброволно и без присила ја прифаќаат содржината на Договорот.

Во спогодбата е наведена и одредба за надлежност, според која, доколку би настанал спор во врска со реализацијата на договореното, тоа би било во надлежност на Основниот суд во Битола.“

Пример 2: Вонсудска спогодба – напад на малолетно лице (А.И.)

„*На ден 2.8.2025 година, околу 11:00 часот, малолетното лице А. И. движејќи се по ул. „Ген. Васко Карангелевски“ во близина на Педагошкиот факултет во Битола, бил нападнат и каснат од улично куче. Повредата била констатирана во ЈЗУ Клиничка болница „Д-р Трифун Пановски“ – Битола, при што било утврдено оштетување во пределот на левата натколеница. Настанот бил пријавен во СВР*

Битола, а полициската станица од ОН Битола изготвила Записник бр. 23.22.5.1-46/765 од 2.8.2025 година.

За медицинската евиденција и поткрепување на настанот, во спогодбата биле приложени:

- *фотографии од повредата,*
- *извештаи од Клиничка болница „Д-р Трифун Пановски“ (Ургентна медицина, Педијатрија, Ортопедија) со различни упати за лекување и констатирање на повредите,*
- *извод од матичната книга на родените бр. 09-6907 од 30.7.2025 година.*

Врз основа на доставената документација, Општина Битола и ЈП „Комуналец“ – Битола пристапиле кон вонсудско решавање на спорот со законскиот застапник на малолетното лице. Спогодбата утврдува дека втората договорна страна ќе добие надомест на штета во износ од 50 000 денари, по основ на материјална и нематеријална штета, како и останати трошоци.

Со потпишување на спогодбата, втората страна изјавила дека во целост се откажува од правото да бара дополнителен надомест за истиот настан во иднина. Спогодбата, според член 3, го решава прашањето на надоместот на штета целосно и трајно.

Како и во претходниот пример, спогодбата содржи одредба за надлежност, при што евентуален спор по извршувањето на договорот ќе биде во надлежност на Основниот суд во Битола.“

Во дополнение на вонсудските решенија, во Република Северна Македонија постојат и случаи каде надоместот на штета предизвикана од куче скитник се остварува преку судска постапка. Судските постапки се покренуваат кога не е постигната вонсудска спогодба или кога лицето што претрпело штета бара дополнителен надомест во согласност со законските прописи. Во овие случаи, судот ја утврдува одговорноста на надлежните институции, применувајќи ги одредбите на Законот за локална самоуправа, Законот за комунални дејности и Законот за заштита и благосостојба на животните, како и општите правила за надомест на штета од Законот

за облигациони односи. Судот одлучува врз основа на тежината на повредата, околностите на настанот и докази за причинетата штета и досудува справедлив паричен надоместок кој ја вклучува и материјалната и нематеријалната штета.

Пример 3: Судска постапка – надомест на штета предизвикана од бездомно куче (З. В.)

„Во случај З. В. против Општина Битола и ЈП „Комуналец“ – Битола, тужителот З. В. барал надомест на штета поради повреда предизвикана од куче скитник.

Судот постапувал согласно одредбите на Законот за локална самоуправа (чл. 24), според кој општината може да основа јавни служби и да ги делегира вршењето на работи од јавен интерес на други правни или физички лица, како и според Законот за комунални дејности (чл. 2 и чл. 5 став 15), каде се дефинираат комуналните дејности, вклучително и уловување и чување на животни скитници. Дополнително, надлежностите на Општината во врска со собирањето на кучиња скитници и нивното сместување во соодветни прифатилишта се регулирани со Законот за заштита и благосостојба на животните (чл. 25 став 1).

Судот, врз основа на изведените докази и во согласност со чл. 189 од Законот за облигациони односи утврдил дека тужителот има право на надомест на штета и досудил справедлив паричен надоместок. При донесувањето на одлуката судот го зел предвид интензитетот и траењето на повредата, како и психолошката болка и стравот предизвикани од настанот.

Со Пресуда, судот:

- *го усвојува тужбеното барање на тужителот З.В.;*
- *го задолжува туфените, Општина Битола и ЈП „Комуналец“ – Битола да исплатат надомест на штета во износ од 60 000,00 денари, со законска камата сметано од 23.1.2025 година до конечната исплата, пресметана според референтната стапка на НБ на РМ, зголемена за осум процентни поени;*

- *гарантира надомест на трошоците во постапката, кој треба да биде исплатен во рок од осум дена по приемот на пресудата.*“

Овој пример ја илустрира практичната примена на законските одредби за комунални услуги и заштита на цивилите од напад од бездомно куче преку судска постапка, при што иницијативата и одговорноста за штетата се водат според прописите за јавни комунални служби и заштита на животните.

Во Република Северна Македонија надоместот на штета предизвикана од бездомно куче може да се оствари и преку судска постапка, кога не е постигнато вонсудско решение или кога оштетеното лице бара дополнителен надомест според законските прописи. Во овие случаи, постапката се води пред **Основниот суд** како првостепен орган, а потоа доколку страните се незадоволни од пресудата, можат да поднесат жалба пред **Апелациониот суд**.

Пример 4: Судска постапка за надомест на штета од бездомно куче (М. И.)

„*Во овој предмет тужителката М. И. од Битола бара надомест на нематеријална штета поради каснување од бездомно куче на 21.6.2022 година околу 22:45 часот, во населбата Бадембалари, во близина на кантите за отпад. Нападот бил ненадеен, без провокација, при што тужителката била касната во пределот на левата натколеница, со што претрпела физичка болка, крвавење, страв и последователни психичко-емоционални последици.*

Тужителката веднаш побарала медицинска помош во ЈЗУ Клиничка болница Битола, а настанот го пријавила и во СВР Битола. Според вештачењето од проф. д-р Гордана Ристевска-Димитровска, тужителката се здобила со конзервативно третирана повреда и развила симптоми на посттрауматско стресно растројство, со изразена анксиозност, страв и намалено социјално и професионално функционирање.

Тужените – Општина Битола и ЈП Комуналец – Битола приговориле дека не е докажано дека се работи за куче скитник, ниту дека постои нивна одговорност, притоа наведувајќи дека висината на барањето била претерана. Судот, ценејќи ги доказите (фотографии, лекарска документација, записник од полиција и сведочење на

тужителката) утврдил дека навистина се работи за куче скитник, без сопственик и без маркирање, согласно изгледот и околностите на настанот.

Законската рамка многу јасно утврдува дека Општината и јавните комунални претпријатија имаат одговорност да спречат ситуации во кои граѓани претрпуваат штета од бездомни кучиња.

Прво, Законот за заштита и благосостојба на животните во член 28 став 1 пропишува дека општините имаат должност да ги собираат бездомните, нерегистрираните и регистрираните кучиња кои се движат без сопственик на јавни површини и да ги сместуваат во прифатилишта. Со оваа одредба им се наметнува обврска не само да ги отстранат животните од улиците, туку и да обезбедат тие да бидат згрижени во услови што ја гарантираат нивната благосостојба и истовремено ја штитат безбедноста на граѓаните.

Понатаму, Законот за комунални дејности во член 4 точка 4 ја дефинира категоријата „давател на комунални услуги“, а член 5, став 1, точка 15 јасно утврдува дека уловувањето и чувањето на животни скитници претставува комунална дејност. Во член 9 став 1 и 2 се истакнува дека комуналните дејности мора да се вршат во согласност со законите и подзаконските акти на општините, а општината може да основа јавно претпријатие за нивно спроведување. Во член 14 став 3 дополнително се конкретизира дека ерадикацијата на животни скитници е услуга од заедничка потрошувачка, што значи дека спаѓа во доменот на јавните услуги за кои Општината сноси одговорност.

Во Законот за локална самоуправа, член 24, став 1 предвидува дека општините можат да основаат јавни служби за извршување на своите надлежности. Став 2 овозможува делегирање на одредени работи на други правни или физички лица, но став 3 јасно утврдува дека Општината останува супсидијарно одговорна за работите што ѝ припаѓаат како јавен интерес. Тоа значи дека дури и ако уловувањето на скитници е доверено на комунално претпријатие, Општината не се ослободува од одговорност.

Штетата, пак, се третира согласно Законот за облигациони односи (300). Член 142 ја дефинира штетата како намалување на имот или повреда на лични права.

Член 9-а став 1 и став 2 ги зацврстуваат личните права, меѓу кои се животот, здравјето и достоинството – токму правата кои се нарушуваат при каснување од куче скитник.

Во делот за нематеријална штета, член 187-а предвидува дека таа може да се надомести и парично. Член 189 став 1 и 2 овозможуваат судот да досуди правичен надоместок зависно од болките, страдањата и последиците. Кога постојат очекувани идни последици, член 192 овозможува судот да досуди и идни нематеријални штети.

Дополнително, според Одлуката за комунален ред на Општина Битола, во член 91 е предвидено дека уловувањето, згрижувањето и контролата на животните скитници се доверуваат на јавно комунално претпријатие или на друго правно лице кое ги исполнува условите. Ова само ја потврдува врската меѓу Општината и комуналните претпријатија како субјекти задолжени за управување со животните скитници.

Основниот суд – Битола донел пресуда со која делумно го усвојува тужбеното барање, налагајќи им на тужените солидарно да ја обештетат тужителката за нематеријална штета во вкупен износ од:

- *25 000 денари за физички болки*
- *20 000 денари за страв*
- *6 000 денари за намалена општа животна активност*
- *8 000 денари за нагрденост*

Вкупно: 59 000 денари, со законска казнена камата од денот на пресудата.

Судот одлучил дека бараниот износ од 95 000 денари е делумно неоснован, бидејќи досудената сума соодветствува на степенот на телесните и психичките последици.

Овој случај претставува типичен пример на солидарна одговорност на Општината и јавните комунални претпријатија, кога бездомно животно нанесува штета на граѓанин, согласно нивната законска обврска за контрола и управување со скитничките животни.“

II. МЕТОДОЛОШКИ ДЕЛ

4. ПОЈАВА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Појавата што ја обработува ова истражување претставува сериозен и сè поизразен општествен и правен проблем – одговорноста за штета предизвикана од животни, со особен акцент на штетите предизвикани од бездомни кучиња. Во последните години оваа тема стана исклучително актуелна во Република Северна Македонија, пред сè, поради значителниот раст на бројот на пријави за каснувања, напади и други инциденти поврзани со бездомни животни. Статистичките податоци покажуваат дека пријавите во повеќе општини, меѓу кои и Битола, бележат драстичен пораст, што укажува дека проблемот не е повеќе појава ограничена на одредени урбани средини, туку прераснува во поширок безбедносен и јавно-здравствен предизвик.

Овој тренд има и значителни финансиски импликации. Општините секоја година исплаќаат огромни суми за надомест на штета поради каснувања и напади од бездомни кучиња, што претставува сериозен товар за локалните буџети. Во некои општини износите за вонсудски и судски решени предмети се движат во десетици илјади евра годишно, при што постапките честопати траат долго, а граѓаните неретко се соочуваат со административни пречки и нејаснотија околу потребната документација, рокови и самите законски одредби.

Статистичките податоци за исплатените надоместоци ја илустрираат сериозноста на проблемот и финансиските импликации за општините. Во последните години Општина Велес, на пример, потрошила вкупно над 257 000 евра за надомест на штета од каснувања од бездомни кучиња, што го надминува тројно износот на средствата наменети за превентивни мерки за контрола на популацијата на улични животни. Слична состојба е забележана и во Куманово, каде според судски решенија, за истиот период граѓаните добиле близу 36 000 евра како надомест за штети од каснувања. Општина Крива Паланка исто така исплатила значителни суми за надоместоци, 356 330 денари за четири вонсудски спогодби при што индивидуалните

исплати се движеле од шеесет до сто илјади денари, во зависност од случајот. Податоците од Основниот суд во Струга покажуваат дека во периодот кој се истражува донесени се вкупно 12 пресуди за каснувања и напади од бездомни кучиња. Од нив, 7 пресуди се однесувале на случаи против јавното претпријатие „Комунално Струга“, а 5 се однесувале на комбинирани тужби против Општината и истото претпријатие. Во 11 од овие случаи судот делумно ги усвоил тужбените барања, задолжувајќи ги Општината и комуналното претпријатие да исплатат надоместок за нематеријална штета, додека само во еден случај тужбата била одбиена како неоснована. Во 2019 и 2020 година на основа на поднесени тужби против комуналното претпријатие биле исплатени вкупно 536 196 денари за штети предизвикани од каснувања. Во 2021 година за три поднесени тужби против Општина Струга, две сè уште биле во тек, додека за завршената постапка исплатата на надоместокот не била реализирана.[86] Овие податоци јасно покажуваат дека штетите предизвикани од бездомни кучиња претставуваат не само јавно-здравствен и безбедносен, туку и значителен финансиски предизвик за локалните буџети, што дополнително ја истакнува потребата од ефикасно регулирање и превенција.

Воедно, одговорноста за штета предизвикана од животни – а особено од бездомни кучиња – претставува важен правен институт кој ги поврзува прашањата за јавната безбедност, здравствената заштита, третманот на животните, административниот капацитет на општините и ефикасноста на правниот систем. Иако законодавната рамка пропишува можности за надомест, голем дел од граѓаните немаат јасна претстава за начините на пријавување, доказите што треба да се приложат или за правата што ги имаат во случај на напад. Од друга страна, општините и јавните претпријатија често се соочуваат со различни тужби, од кои дел се оправдани, а дел се резултат на недоволна регулација, празнини во законите или различно толкување на одредбите.

Во рамки на трудот, покрај статистичките податоци за пријави на напади и анализата на судската и вонсудската пракса, се спроведува и анкета меѓу граѓаните како дополнителен метод за емпириско утврдување на сознанијата и ставовите на јавноста. Анкетата има суштинска методолошка улога затоа што овозможува да се утврди дали граѓаните:

[86] Мониторингот е спроведен од НВО инфоцентарот во соработка со партнерски организации во Крива Паланка, Свети Николе, Струмица, Велес и Струга, во периодот октомври – ноември 2023 година.

- се соочиле со напад или случаи на каснување;
- дали ваквите настани се пријавуваат;
- дали граѓаните бараат надомест;
- како ја перципираат сложеноста на постапката;
- дали го разбираат актуелното законодавство;
- дали механизмот за надомест функционира во пракса;
- дали надоместите реално ги покриваат штетите;
- дали постои потреба од законски измени или системски подобрувања.

Со оваа анкета истражувањето се темели на директни искуства на самите граѓани, што претставува непроценлив увид во практичен контекст – нешто што чисто правната анализа не може да го даде.

Поставените хипотези ја насочуваат целната анализа кон испитување на три клучни сегменти во појавата, односно колкав дел од граѓаните навистина ја користат законската можност за надомест и зошто тоа ретко се случува, дали постојното законодавство е доволно јасно и дали механизмите за надомест се применливи во реални случаи, дали исплатените износи како надомест ги покриваат реалните штети и загуби на оштетените лица.

Овие прашања се исклучително важни, бидејќи ја откриваат вистинската состојба во општеството: не само колку често се случуваат напади, туку и дали системот функционира како што е замислено, дали граѓаните имаат доверба во него и кои аспекти треба итно да се унапредат.

Истражувањето, затоа, не е само научен труд, туку и реален придонес кон подобрување на правната регулатива, административните процеси и јавните политики за справување со бездомните кучиња – тема што ја засега секоја локална заедница и влијае врз безбедноста, економијата и квалитетот на животот.

5. ПРЕДМЕТ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Предметот на ова истражување е сеопфатна анализа на одговорноста за штета предизвикана од животни, со особен акцент на специфичниот и сè поизразен проблем на одговорност за штета предизвикана од бездомни кучиња во Република Северна Македонија. Оваа проблематика претставува комплексна правна и општествена појава која ги поврзува облигациското право, локалната самоуправа, јавната безбедност, здравствената заштита и системот на заштита на животните. Затоа, предметот на истражувањето се поставува широко и вклучува низа димензии – нормативни, практични, емпириски, статистички и административни.

Во најтесна смисла предмет на анализата е правната рамка што ја уредува одговорноста за штета од животни: општите одредби од облигациското право (објективна одговорност, содржина на штетата, надомест, предпоставки за одговорност), специјалните закони кои го регулираат третманот на бездомните животни, обврските на општините и надлежните јавни претпријатија, како и подзаконските акти што го дефинираат начинот на згрижување, контрола и управување со популацијата на бездомни животни. Преку оваа анализа се утврдуваат обемот и границите на правната одговорност, односно кој субјект, кога, и под кои услови, сноси одговорност за штета предизвикана од куче скитник.

Понатаму, предмет на истражувањето е и реалната примена на правните норми во пракса. Овој дел ги опфаќа:

- статистичките податоци за бројот и динамиката на пријави за напади и каснувања од бездомни кучиња во државата,
- трендовите во зголемувањето на регистрираните случаи,
- структурата на пријавите,
- како и финансискиот товар што овие случаи го создаваат за општините.

Особено внимание се посветува на Општина Битола како студија на случај, преку која се анализираат конкретни примери на вонсудски спогодби, судски постапки, исплатени надомести, документацијата што се бара, како и начинот на водење на предметите. Ова овозможува да се согледа дали правната рамка функционира и во

реални услови, или пак постојат слабости кои доведуваат до доцнење, неодлучност или нерамномерна примена на одредбите.

Дополнително, дел од предметот на истражувањето е и начинот на кој граѓаните ги доживуваат постапките, нивото на информираност и нивниот пристап кон остварување на надомест. За оваа цел е вклучена спроведена анкета со прашања.

Анкетата е клучен емпириски дел од предметот, бидејќи овозможува директен увид во искуствата на населението, надминувајќи ги ограничувањата на статистичките податоци и правните текстови. Така, предметот на истражувањето не се ограничува само на нормативната анализа, туку го опфаќа и практичниот аспект на функционирањето на правната заштита од штети предизвикани од бездомни животни.

Конечно, предмет на истражувањето е и идентификацијата на системските проблеми што произлегуваат од ваквата комплексна регулирана област: недоволна усогласеност на прописи, неефикасни механизми за пријавување и документирање, недоволна правна едукација на граѓаните, административни бариери, недостиг од локални капацитети за справување со бездомни животни, како и финансиски импликации за општините. Преку нивно анализирање, истражувањето настојува да утврди каде се јавуваат најголемите практични потешкотии и какви решенија се потребни.

Затоа, предметот на истражувањето претставува интегрирана, мултидисциплинарна целина што ги обединува правните норми, статистичките показатели, фактичките состојби, судската практика и ставовите на граѓаните, со цел да се даде целосна, аргументирана и научно заснована слика за одговорноста за штета од бездомни кучиња и за функционирањето на механизмите за надомест во Република Северна Македонија.

6. ЦЕЛ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Истражувањето има за цел да утврди дали постојната законска и институционална рамка обезбедува ефективна, јасна и достапна заштита на оштетените лица, како и дали општините ја исполнуваат својата законска обврска во управувањето со популацијата на бездомни животни.

Поточно, истражувањето има задача да ги оствари следните потцели:

- **Да ја анализира постојната законска регулатива и нејзината практична примена.**

Целта е да се испитаат законите, подзаконските акти и одредбите од облигациското право, што ја уредуваат одговорноста за штета од животни, а особено од бездомни кучиња. Анализата опфаќа утврдување на обемот на одговорноста на општините, нивните надлежности, ограничувања и пропусти во нормативната рамка.

Притоа се оценува дали актуелните прописи се доволно јасни, прецизни и применливи, или пак содржат правни празнини што создаваат тешкотии кај граѓаните и институциите.

- **Да се утврди реалната состојба преку статистички податоци и конкретни примери.**

Целта е да се анализира бројот на пријавени случаи на каснувања и напади од бездомни кучиња, нивната динамика во последните години и растечкиот тренд на ваквите инциденти.

Преку студијата на случај со Општина Битола се анализира практичното функционирање на системот, административните пречки и реалната ефикасност на механизмите за заштита.

- **Да се испита информираноста, ставовите и искуствата на граѓаните.**

Целта е преку анкетата да се добијат податоци за тоа:

- колку често граѓаните се соочуваат со напади,

- дали ги пријавуваат инцидентите,
- дали ја користат можноста за надомест,
- дали ја познаваат законската постапка,
- како ја оценуваат сложеноста или транспарентноста на механизмот,
- дали сметаат дека исплатените надомести се правични и доволни.

Овој дел од истражувањето треба да покаже дали постои несразмер помеѓу правната можност и фактичката користеност на правото, односно дали граѓаните воопшто можат ефективно да го остварат она што им следува.

- **Да се идентификуваат главните слабости и да се предложат решенија.**

Финалната цел е врз основа на собраните податоци, искуства, анализа на праксата и анкетните резултати да се дадат конкретни препораки за:

- унапредување на законската регулатива,
- поедноставување на постапките за надомест,
- подобрување на управувањето со популацијата на бездомни кучиња,
- зголемување на информативните и превентивните активности,
- намалување на бројот на напади и штети,
- намалување на финансискиот товар врз општините.

Севкупно, главната цел е да се утврди дали постојниот систем за одговорност за штета предизвикана од бездомни кучиња е ефикасен, правичен и функционален и да се предложат мерки за негово подобрување во насока на поголема заштита на граѓаните и јавниот интерес.

7. КОРИСТЕНИ МЕТОДИ ВО ИСТРАЖУВАЊЕТО

Во овој магистерски труд се применети повеќе научно-истражувачки методи со цел целосно, систематски и мултидисциплинарно да се опфати проблематиката на одговорноста за штета предизвикана од животни, со посебен акцент на штетите предизвикани од бездомни кучиња. Со оглед на комплексноста на темата, истражувањето комбинира правни, статистички, емпириски и аналитички методи кои овозможуваат длабинско согледување на правната рамка, фактичката состојба и ставовите на граѓаните.

- **Метод на анализа на содржина (документарен метод)**

Овој метод се користи за систематска анализа на:

- законите и подзаконските акти поврзани со одговорноста за штета од животни;
- одредбите од облигациското право;
- Законот за заштита и благосостојба на животните;
- Законот за локална самуправа што ја уредува надлежноста на општините;
- судска и вонсудска документација (пресуди и вонсудски спогодби);
- статистички извештаи и официјални податоци.

Преку овој метод се идентификуваат законските празнини, противречности и практичките проблеми во примената на прописи.

- **Компаративен метод**

Со овој метод се споредуваат правните решенија и практиките:

- меѓу различни општини во Република Северна Македонија,
- меѓу судска и вонсудска практика,
- меѓу националните законски решенија и одредени странски модели за управување со бездомни животни.

Овој пристап овозможува да се согледаат разликите и да се утврдат можни подобри практики.

- **Емпириски метод (анкета)**

Важен дел од истражувањето е анкетата, која има за цел да ги испита ставовите, искуствата, информираноста и перцепциите на граѓаните. Примената на овој метод овозможува:

- директно собирање податоци од населението;
- процена на тоа колку често се јавуваат напади од бездомни кучиња;
- утврдување на степенот на пријавување;
- анализа на тоа дали граѓаните ја користат правната можност за надомест;
- оценка на познавањето на законската регулатива;
- согледување на ставовите за сложеноста на постапката и реалноста на исплатените надомести.

Анкетата претставува основа за тестирање на хипотезите давајќи емпириска поткрепа на правните тврдења.

- **Статистички метод**

Статистичките техники се применуваат за обработка на:

- бројот на пријавени напади од бездомни кучиња по години;
- резултатите од анкетниот прашалник (фреквенции, процентуална распределба, споредби);
- тестирање на хипотезите (описна статистика и логичко-толкувачка анализа).

Овој метод овозможува квантитативно да се прикаже проблемот и да се извлечат репрезентативни заклучоци.

- **Метод на студија на случај**

Истражувањето вклучува и студија на случај, конкретно со Општина Битола, каде се анализираат:

- реални примери на поднесени барања за надомест,
- вонсудски спогодби,
- судски постапки и пресуди,

- износите на доделени надомести,
- времетраењето на постапките,
- административните пречки што ги имаат граѓаните.

Овој метод овозможува длабинско разбирање на практичните последици од законската рамка.

8. ХИПОТЕТИЧКА РАМКА

Во рамките на ова истражување е развиена хипотетичка рамка која служи како основа за проверка на клучните претпоставки поврзани со одговорноста за штета предизвикана од бездомни кучиња и начинот на кој граѓаните ја доживуваат законската заштита и постапката за остварување надомест. Хипотезите произлегуваат од теоретската анализа на законската регулатива, судската практика и резултатите од анкетното истражување и имаат за цел да утврдат дали постојат значајни разлики меѓу законските можности и реалното функционирање на механизмите за заштита.

Генерална хипотеза: граѓаните не се целосно задоволни од системот за надомест на штета поради напади од бездомни кучиња, поради ограничена употреба на законската можност, недоволна јасност на законите и неповолна висина на исплатените надоместоци.

Потхипотеза 1: граѓаните ретко ја користат законската можност за остварување надомест на штета настаната поради напади од бездомни кучиња, поради сложеноста на постапката и недоволната јасност на законските прописи.

Подхипотеза 2: граѓаните сметаат дека сегашното законодавство за надомест на штета од бездомни кучиња е делумно или целосно нејасно и дека механизмите за остварување на надомест не се практично применливи.

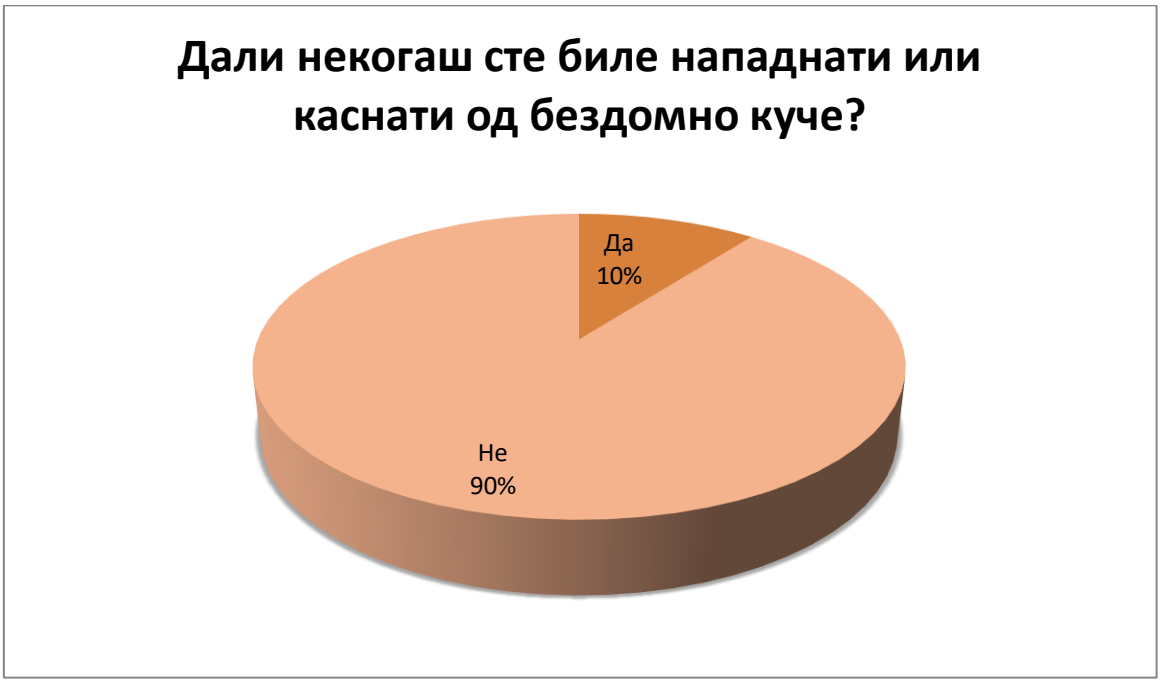
Подхипотеза 3: граѓаните сметаат дека износите што се исплаќаат како надомест поради каснување од бездомни кучиња делумно или целосно не ги покриваат реалните штети.

III. АНАЛИЗА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

9. РЕЗУЛТАТИ ОД АНКЕТНОТО ИСТРАЖУВАЊЕ

Табела 1: Дали некогаш сте биле нападнати или каснати од бездомно куче?	
Одговор	Број на испитаници
Да	21
Не	179

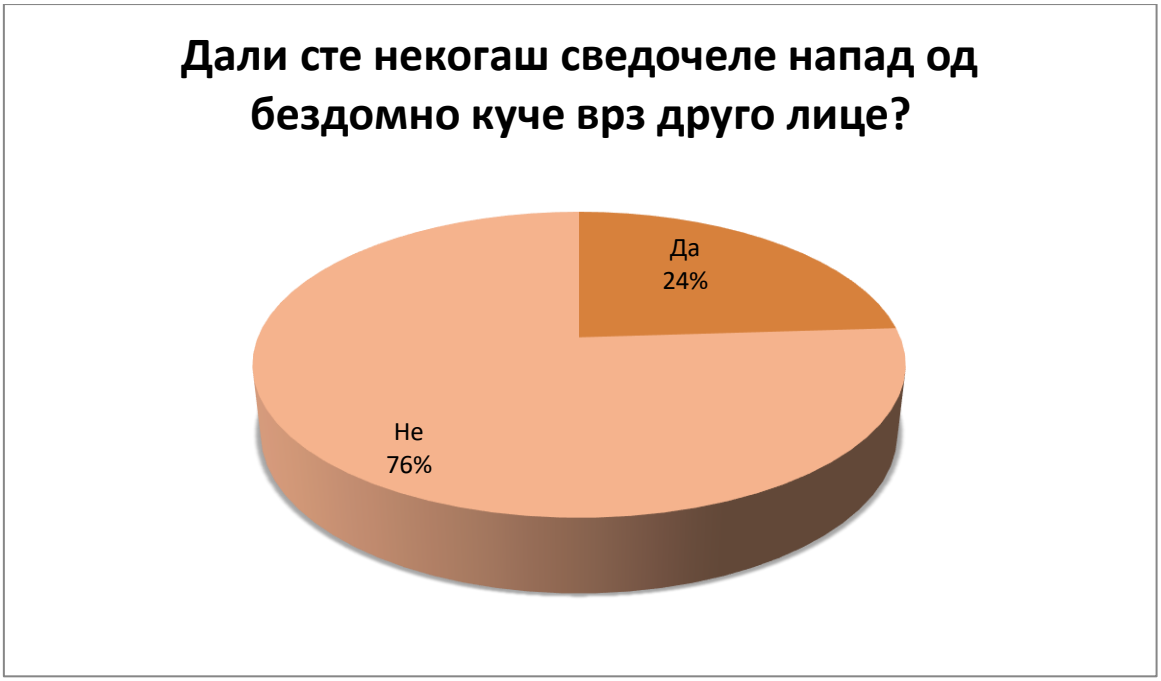
Графикон 1: Искуство со напад од бездомно куче

Резултатите покажуваат дека огромното мнозинство од испитаниците никогаш не биле нападнати или каснати од бездомно куче. Конкретно, само 21 лице (околу мал дел од примерокот) пријавиле лично искуство со напад, додека 179 испитаници изјавиле дека никогаш не се соочиле со таква ситуација. Ова укажува дека, иако инцидентите со напади не се целосно ретки, тие не се секојдневно искуство за повеќето граѓани. Сепак, бројот на позитивни одговори е доволно значаен за да ја нагласи потребата од ефективни мерки за контрола на популацијата на бездомни кучиња и подобри механизми за превенција и заштита на јавната безбедност.

Табела 2: Дали некогаш сте сведочеле напад од бездомно куче врз друго лице?	
Одговор	Број на испитаници
Да	48
Не	152

Графикон 2: Сведочење на напад од бездомно куче

Резултатите покажуваат дека значителен дел од испитаниците имале индиректно искуство со напади од бездомни кучиња. Вкупно 48 лица изјавиле дека некогаш сведочеле напад врз друго лице, што претставува релевантен процент и укажува дека проблемот со агресивни бездомни кучиња е забележлив во јавниот простор. Од друга страна, 152 испитаници никогаш не биле сведоци на таков инцидент, што покажува дека ваквите ситуации иако не се секојдневни, сепак се доволно присутни за да создадат чувство на несигурност кај дел од населението. Овие резултати ја истакнуваат потребата од системски пристап за справување со бездомните кучиња и заштита на граѓаните.

Табела 3: Ако сте биле нападнати или сте сведочеле напад, дали случајот бил пријавен?	
Одговор	Број на испитаници
Да, јас го пријавив	21
Да, некој друг го пријавил	48
Не е пријавено	0
Не сум бил/а нападнат/а и не сум сведочел/а напад	132

Графикон 3: Пријавување на напад од бездомно куче

Резултатите од ова прашање откриваат важен аспект од однесувањето на граѓаните по настан на напад од бездомно куче. Од испитаниците кои биле директно или индиректно вклучени во таков инцидент, 21 лице лично го пријавило случајот, а 48 лица навеле дека пријавувањето било извршено од друго лице. Впечатливо е што ниту еден случај не останал непријавен, што укажува на висока свесност за значењето на документацијата и постапката за заштита на правата и здравјето. Истовремено, 132 испитаници изјавиле дека никогаш не биле ниту нападнати, ниту сведочеле напад, поради што немаат основ да пријават. Овие податоци сугерираат дека во ситуациите кога инцидент сепак се случува, граѓаните генерално преземаат соодветни правни чекори, што е позитивен индикатор за функционирањето на системот за пријавување.

Табела 4: Дали сте побарале или добиле надомест на штета по нападот?	
Одговор	Број на испитаници
Да, побарав и добив надомест	19
Да, побарав но не добив надомест	2
Не побарав надомест	0
Не сум бил нападнат/а	179

Графикон 4: Остварување надомест по напад

Резултатите од ова прашање укажуваат дека од лицата кои биле директно вклучени во напад од бездомно куче, 19 испитаници успешно остварile право на надомест на штета, додека само 2 лица побарале, но не добиле надомест. Важно е што ниту еден од нападнатите не изјавил дека не поднел барање, што говори за висока правна активност и свесност за правото на надомест. Од друга страна, 179 лица не биле нападнати и соодветно не се во ситуација да бараат надомест. Ваквиот распоред на резултати укажува дека, кога напад навистина се случува, оштетените најчесто го активираат механизмот за надомест, а системот генерално функционира во нивна корист, со релативно мал број на одбиени барања. Ова може да биде значаен аргумент во оценката на практичната применливост на постојната правна рамка.

Табела 5: Дали знаете некого кој добил надомест на штета од Општината поради каснување?	
Одговор	Број на испитаници
Да	84
Не	116

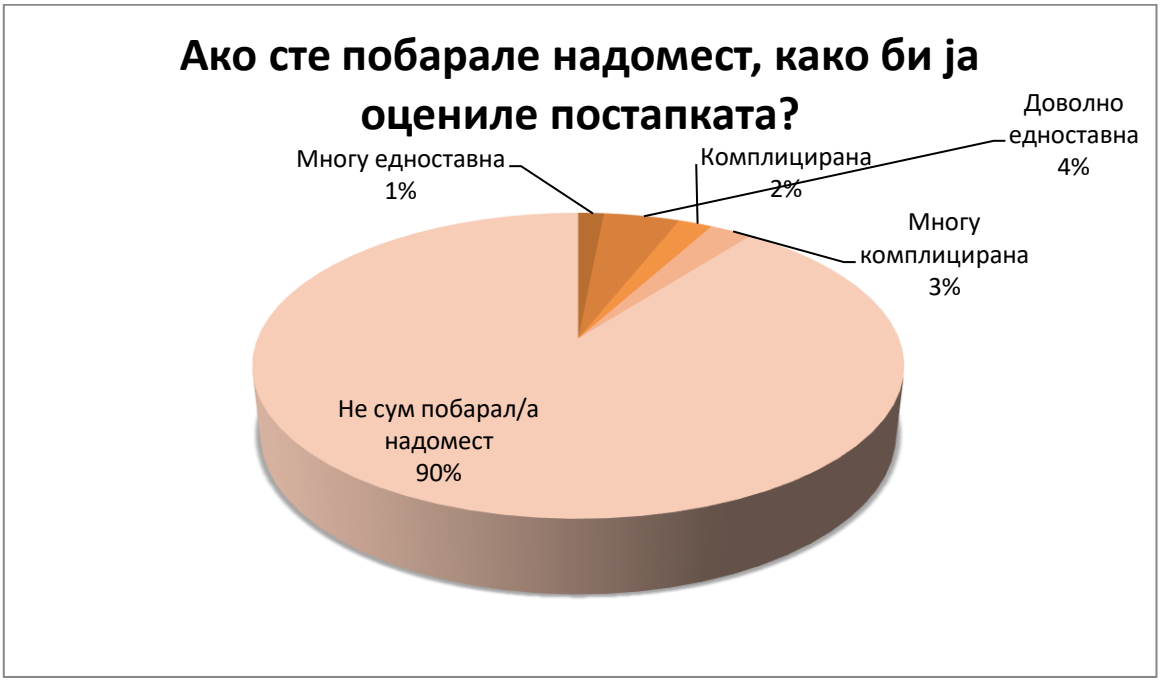
Графикон 5: Информативност за случаи со доделен надомест

Резултатите покажуваат дека 84 испитаници познаваат лице кое добило надомест на штета од Општината поради каснување од бездомно куче, додека 116 испитаници не познаваат таков случај. Овој податок е исклучително значаен, бидејќи укажува дека постапките за надомест се реално присутни во заедницата и дека значителен дел од населението има индиректно искуство со функционалноста на механизмот за одговорност. Иако мнозинството испитаници немаат личен контакт со ваков случај, високата бројка на оние што знаат некого што добил надомест создава впечаток дека општините редовно постапуваат по вакви барања. Ова дополнително го јакне заклучокот дека системот за надомест не е само формално пропишан, туку и практично применлив во значителен број ситуации.

Табела 6: Ако сте побарале надомест, како би ја оцениле постапката?	
Одговор	Број на испитаници
Многу едноставна	3
Доволно едноставна	9
Комплицирана	4
Многу комплицирана	5
Не сум побарал/а надомест	179

Графикон 6: Оценка на сложеноста на постапката

Мнозинството испитаници, 179 од 200 не побарале надомест на штета, додека од оние кои побарале, 3 сметаат дека постапката била многу едноставна, 9 дека била доволно едноставна, а 4 и 5 ја оцениле како комплицирана или многу комплицирана. Резултатите покажуваат дека искуствата со постапката се различни: додека дел од граѓаните ја сметаат за разбирлива и едноставна, други ја доживуваат како тешка, а голем дел воопшто не ја користеле можноста за надомест, што укажува на потреба од подобрување на информирањето и поедноставување на постапката.

Табела 7: Дали сметате дека сегашното законодавство за надомест на штета од бездомни кучиња е јасно и разбирливо?	
Одговор	Број на испитаници
Да	53
Делумно	102
Не	16
Не знам доволно за тоа	29

Графикон 7: Перцепција за јасноста на законодавството

Резултатите покажуваат дека мнозинството испитаници, 102 од 200 сметаат дека сегашното законодавство е делумно јасно и разбирливо, додека 53 лица го оцениле како целосно јасно, а 16 како нејасно. Дополнително, 29 испитаници не се доволно информирани за да дадат оценка. Овие податоци укажуваат дека иако постои делумно разбирање на законската рамка, голем дел од граѓаните имаат потреба од подобро информирање за правилата и процедурите за остварување на надомест, што може влијае на практичната примена на механизмите за заштита на оштетените лица.

C	
Одговор	Број на испитаници
Да, целосно	20
Делумно	118
Не	46
Не знам	16

Графикон 8: Оценка на применливоста на механизмот

Резултатите покажуваат дека мнозинството испитаници, 118 од 200 сметаат дека механизмот за остварување на надомест е делумно применлив, додека 20 го оцениле како целосно применлив, а 46 како неприменлив. Дополнително, 16 испитаници не се доволно информирани за да дадат оценка. Овие податоци укажуваат дека иако дел од граѓаните ја сметаат постапката за функционална, значителен број ја доживува како ограничена или непрактична, што укажува на можности за подобрување на практичната примена на механизмите за остварување на надомест на штета.

Табела 9: Дали сметате дека износите што се исплатуваат како надомест реално ги покриваат штетите?	
Одговор	Број на испитаници
Да, целосно	62
Делумно	44
Не	93
Не знам	1

Графикон 9: Перцепција за адекватноста на надоместот

Резултатите покажуваат дека најголем број испитаници, 93 од 200 сметаат дека износите што се исплатуваат како надомест не ги покриваат реалните штети. 62 лица сметаат дека надоместот целосно ги покрива штетите, додека 44 сметаат дека ги покрива делумно. Само 1 испитаник не знае доволно за да даде оценка. Овие податоци укажуваат дека граѓаните генерално сметаат дека исплатените надоместоци не се доволни за комплетно надоместување на штетите предизвикани од бездомни кучиња, што може да укаже на потреба од ревизија на висината на надоместоците.

Табела 10: Дали сметате дека е потребно законските прописи за одговорност за штета од животни (бездомни кучиња) да се измени или унапредат?	
Одговор	Број на испитаници
Да	77
Не	52
Не сум сигурен/на	71

Графикон 10: Став за потреба од измени на законодавството

Резултатите покажуваат дека мнозинството испитаници сметаат дека сегашните законски прописи за одговорност за штета од животни, со посебен акцент на бездомни кучиња, треба да се измени или унапредат. Овој став укажува на свест меѓу граѓаните за недостатоците или ограничувањата на постојната законска рамка, како и за можностите за подобрување на механизмите за остварување на надомест на штета. Од друга страна, 52 испитаници сметаат дека сегашните прописи се доволни и не бараат промени. Дополнително, 21 испитаник не е сигурен/на во својот став, што укажува на постоење на група граѓани кои не се доволно информирани за деталите на законските решенија или за начините на практично остварување на надомест.

10. РЕЗУЛТАТИ ОД ТЕСТИРАЊЕТО НА ХИПОТЕЗИТЕ

Потхипотеза 1: *Граѓаните ретко ја користат законската можност за остварување надомест на штета поради напади од бездомни кучиња, поради сложеноста на постапката и недоволната јасност на законските прописи.*

Оваа потхипотеза се однесува на две клучни компоненти:

- Колку граѓаните ја користат можноста за надомест на штета
- Причини за редокото користење – сложена постапка и нејасни прописи

Затоа потхипотезата најдиректно се тестира преку следните прашања од анкетата:

- Прашање 1: Дали некогаш сте биле нападнати или каснати од бездомно куче?
- Прашање 2: Дали некогаш сте сведочеле напад од бездомно куче врз друго лице?
- Прашање 3: Ако сте биле нападнати или сте сведочеле напад, дали случајот бил пријавен?
- Прашање 4: Дали сте побарале или добиле надомест на штета?
- Прашање 6: Ако сте побарале надомест, како би ја оцениле постапката?
- Прашање 7: Дали сметате дека законодавството е јасно и разбирливо?

Овие прашања даваат јасна слика за тоа:

- колку луѓе навистина бараат надомест,
- како ја перципираат постапката,
- како ја оценуваат сложеноста на постапката, и
- дали го сметаат законодавството за доволно јасно?

Тестирањето на Потхипотеза 1 бара да се оцени дали навистина граѓаните ретко ја користат законската можност за добивање надомест и дали причините за тоа се сложената процедура и недоволната јасност на законските правила. Од анкетните податоци може да се забележи дека значаен дел од испитаниците или не биле жртви на напад, или не ги користеле механизмите за надомест, што создава основа за релевантна анализа.

Почетната точка за тестирањето е утврдување на бројот на лица изложени на реален ризик од напад, бидејќи само оние кои биле нападнати можат да пристапат кон постапка за надомест.

Табела 1 покажува дека само 21 испитаник бил лично нападнат или каснат од бездомно куче, што претставува мал процент од вкупниот број испитаници. Ова значи дека само ограничен број граѓани имаат реална можност да бараат надомест.

Дополнително, преку Табела 2, 48 испитаници сведочеле напад врз друго лице. Иако сведоците немаат можност да поднесат барање за себе, нивното искуство претставува индиректна вредност за анализата, бидејќи покажува колку често во заедницата се случуваат инциденти и дали тие се пријавуваат.

Комбинирајќи ги резултатите од прашањата 1 и 2, може да се согледа дека 69 испитаници (34,5 %) имале директен или индиректен контакт со напад од бездомно куче. Ова укажува дека ситуациите кои би можеле да доведат до барање за надомест не се ретки, а со тоа се создава основа да се процени и дали граѓаните ја користат законската можност.

Според Табела 3, сите 21 испитаник кои биле нападнати лично го пријавиле случајот, а дополнителни 48 пријави се поднесени од лица кои сведочеле. Интересен резултат е што не е забележан ниту еден случај на непријавен напад. Ова укажува дека во доменот на пријавување, граѓаните покажуваат висока свесност и одговорност. Меѓутоа, пријавувањето само по себе не значи дека тие ја користат и законската можност за барање надомест. Причината е што поднесување барање е следен, посложен чекор од самото пријавување на нападот.

Преку Табела 4 се добива увид во тоа колку лица кои биле нападнати одлучиле да ја искористат законската можност за надомест.

Од 21 лице кои биле нападнати, 19 поднеле барање и добиле надомест, 2 поднеле барање, но не добиле надомест, ниеден испитаник не изјавил дека НЕ побарал надомест. Овие резултати на прв поглед укажуваат дека сите граѓани кои биле нападнати одлучиле да ја користат законската можност. Тоа е висок процент, кој се разликува од очекуваното кај потхипотезата.

Сепак, мора да се истакне дека бројот на лица кои биле нападнати е исклучително мал (само 10,5 % од испитаниците). Затоа, иако процентот на поднесени барања е висок, вкупниот број на користење на механизмот за надомест останува низок. Ова ја потврдува претпоставката дека механизмот ретко се користи во популацијата, но не поради незаинтересираност, туку поради мал број реални случаи.

Следно, важно е да се анализира како граѓаните ја перципираат постапката. Табела 6 покажува дека од оние кои ја користеле правната можност:

- 3 лица ја сметаат за многу едноставна,
- 9 лица за доволно едноставна,
- 4 лица ја оцениле како комплицирана,
- 5 лица како многу комплицирана.

Со други зборови, 39 % од оние кои барале надомест ја оценуваат постапката како комплицирана или многу комплицирана. Ова е значајна бројка ако се земе предвид дека лицата кои навистина ја покренале постапката најдобро можат да сведочат за нејзината практичност. Овој резултат укажува дека комплексноста на процесот може да делува одвраќачки за поширокатa јавност, што е во согласност со потхипотезата.

Понатаму, за да се провери дали законската рамка е јасна, релевантни се податоците од Табела 7. Тука може да се воочи дека само 53 испитаници (26,5 %) сметаат дека законодавството е јасно и разбирливо. Мнозинството – 102 испитаници (51 %) – го сметаат за „делумно јасно“, што укажува на недоволна транспарентност и потреба од подобра информираност. Значаен број лица, 16 испитаници го оценуваат законодавството како нејасно, а 29 испитаници изјавуваат дека не знаат доволно за темата. Овој последен податок е важен затоа што упатува на недостаток од достапни информации за механизмите за надомест, што може да биде една од причините за нивното ретко користење.

Заклучок од тестирањето

По анализа на сите релевантни прашања, може да се изведат следниве заклучоци:

- Бројот на граѓани кои имаат реална можност да бараат надомест е мал, што придонесува механизмот да изгледа ретко користен на ниво на популација.
- Сите лица кои биле нападнати ја искористиле законската можност, но нивниот број е премал за да се смета дека механизмот е навистина широко употребуван.
- Постојат сериозни перцепции за нејасно законодавство – најчеста пречка наведена од испитаниците.
- Постапката се смета за сложена приближно од секој втор лице што ја спровело, што ја потврдува претпоставката дека административната комплексност е проблем.

Потхипотезата се потврдува делумно. Делот дека граѓаните ретко ја користат можноста за надомест се потврдува преку мал број на лица кои воопшто имаат основ за барање. Делот дека причините се сложена постапка и нејасни прописи се целосно потврдени преку одговорите на прашања 6 и 7.

Потхипотеза 2: *Граѓаните сметаат дека сегашното законодавство за надомест на штета од бездомни кучиња е делумно или целосно нејасно и дека механизмите за остварување на надомест не се практично применливи.*

Оваа потхипотеза се однесува на два клучни аспекти:

- Јасност на законските прописи, и
- Практична применливост на механизмот за надомест.

Поради тоа, најрелевантни прашања за нејзино тестирање се:

- Табела 7: Јасност и разбирливост на законодавството
- Табела 8: Практична применливост на механизмот
- Табела 6: Оценка за сложеноста на постапката
- Табела 9: Адекватност на надоместоците (како индиректен индикатор за практичност)
- Табела 10: Потреба од измени на законските прописи

Овие прашања создаваат сеопфатна слика за тоа како граѓаните го перципираат правниот систем поврзан со надоместот на штета од бездомни кучиња.

За да се тестира Потхипотеза 2, неопходно е да се анализираат перцепциите на граѓаните за тоа колку е јасен постојниот законски механизам и дали тој функционира во пракса. Податоците од анкетата укажуваат дека постои значајно ниво на незадоволство и недоверба во системот.

Резултатите од Табела 7 даваат директен одговор за тоа како граѓаните го доживуваат законодавството во оваа сфера. Само 53 испитаници (26,5 %) сметаат дека законските прописи се јасни и разбирливи. Мнозинството – 102 испитаници (51 %) – оценуваат дека законодавството е „делумно јасно“, што подразбира дека голем дел од граѓаните немаат целосна претстава за нивните права, обврски и процедурите што треба да ги следат. Дополнително, 16 испитаници (8 %) сметаат дека законодавството е целосно нејасно, што претставува загрижувачка бројка.

Интересен е и податокот дека 29 испитаници (14,5 %) изјавиле дека „не знаат доволно за тоа“. Овој процент не треба да се занемари, бидејќи укажува на недостаток на јавна информираност и транспарентност. Тоа значи дека правото на надомест иако формално постои, не е доволно комуницирано до јавноста. Недостатокот на достапни и практични информации создава дополнителна правна несигурност и ја намалува ефективноста на механизмот за заштита на правата на оштетените.

Овие резултати силно упатуваат на заклучокот дека мнозинството граѓани го доживуваат законодавството како делумно или целосно нејасно, што е во согласност со првата компонента од потхипотезата.

Во Табела 8, испитаниците даваат проценка за тоа колку е практично остварлив механизамот за добивање надомест. Само 20 испитаници (10 %) сметаат дека механизмот е „целосно применлив“. Преовладуваат оние кои го оценуваат како „делумно применлив“ – 118 испитаници (59 %). Ова укажува дека граѓаните имаат чувства на несигурност, неизвесност и сомнеж во тоа дали постапката може лесно да се спроведе.

Дополнително, 46 испитаници (23 %) сметаат дека механизмот е целосно неприменлив. Овој процент е висок и укажува на сериозни структурни или административни недостатоци во функционирањето на системот. Дополнителните 16

испитаници (8 %) не се доволно информирани за да дадат став, што повторно говори за недостиг од информации.

Анализата на овие резултати покажува дека голем дел од испитаниците не го доживуваат механизмот како функционален и практичен, што е во согласност со втората компонента од потхипотезата.

Иако Табела 6 се однесува само на оние кои навистина покренале постапка за надомест, нивното мислење е особено важно бидејќи станува збор за лица кои имаат директно искуство. Резултатите покажуваат: 3 лица ја оценуваат постапката како многу едноставна, 9 лица како доволно едноставна, 4 лица како комплицирана, 5 лица како многу комплицирана.

Тоа значи дека 39 % од лицата со реално искуство ја оценуваат постапката како комплицирана или многу комплицирана. Овој податок е значаен бидејќи сложеноста на процедурата директно влијае на практичната применливост на механизмот. Ако речиси половина од оние кои навистина влегле во процесот сметаат дека е комплициран, тогаш тоа јасно покажува дека системот не е доволно функционален ниту лесен за употреба.

Овие резултати дополнително ја потврдуваат потхипотезата дека механизмите за надомест не се практично применливи.

Податоците од Табела 9 ја мерат перцепцијата за тоа дали износите се реални. Само 62 лица сметаат дека надоместот целосно ги покрива штетите, додека 93 лица (46,5 %) изјавуваат дека износите не се реални. Овој индикатор, иако индиректен, е важен бидејќи ако надоместоците се перципираат како недоволни, тогаш и механизмот за нивно остварување се смета за бесцелен или нефункционален. Тоа го намалува мотивот за пристапување кон постапката, што значи дека граѓаните го доживуваат системот како непрактичен и нефункционален.

Во Табела 10, дури 77 испитаници (38,5 %) сметаат дека е потребно унапредување или измена на законите за одговорност за штета. Уште 71 испитаник (35,5 %) не е сигурен, што укажува на правна несигурност и недоумица. Само 52 испитаници сметаат дека моменталната регулатива не треба да се менува.

Преовладувачката перцепција дека законите не се доволно јасни или доволно добри, ја потврдува тезата дека граѓаните имаат недоверба во правниот систем и неговата функционалност.

Заклучок од тестирањето

Врз основа на претставените податоци, може да се констатира дека **Потхипотезата 2 е во целост потврдена**.

Наведените резултати покажуваат дека:

- Мнозинството граѓани сметаат дека законската регулатива за надомест на штета е само делумно јасна (51 %) или целосно нејасна (8 %).
- Голем процент од испитаниците го смета механизмот за надомест за делумно (59 %) или целосно неприменлив (23 %).
- Значителен дел од лицата кои имале директно искуство со процесот го доживуваат како комплициран.
- Перцепцијата за недоволно реални надоместувања, како и големиот број испитаници кои бараат измени на законите, дополнително укажуваат на слабости во системот.

Овие податоци јасно укажуваат дека граѓаните не се чувствуваат сигурни во правниот систем и не го доживуваат механизмот за надомест како транспарентен, функционален и лесно применлив во пракса. Затоа, потхипотезата дека законодавството е нејасно, а механизмите не се практични – се потврдува со повеќе различни индикатори.

Потхипотеза 3: *Граѓаните сметаат дека износите што се исплаќаат како надомест поради каснување од бездомни кучиња делумно или целосно не ги покриваат реалните штети.*

Целта на оваа потхипотеза е да се истражи дали граѓаните се задоволни од висината на надоместоците што се исплаќаат и дали тие ги сметаат за доволни во однос на реалните последици од нападот.

За тестирање на потхипотезата се користат следните прашања од анкетниот прашалник:

- Прашање 1: Дали некогаш сте биле нападнати или каснати од бездомно куче?
- Прашање 2: Дали некогаш сте сведочеле напад од бездомно куче врз друго лице?
- Прашање 9: Дали сметате дека износите што се исплатуваат како надомест реално ги покриваат штетите?

Според Табела 1, од 200 испитаници, само 21 лице (10,5 %) биле директно нападнати или каснати од бездомно куче, додека 179 немале такво искуство.

Од Табела 2 се гледа дека 48 лица (24 %) биле сведоци на напад врз друго лице, додека 152 не биле сведоци.

Овие податоци покажуваат дека релативно мал дел од испитаниците имале директен контакт со последиците од напад, но комбинацијата од директни жртви и сведоци (21 + 48 = 69 лица, 34,5 %) обезбедува значајна основа за формирање ставови за реалните последици и висината на надоместот.

Искуството со напад или сведочење на напад ја дава тежината на перцепцијата – тие лица имаат конкретни причини да проценат дали износот на надоместот е соодветен или не.

Табела 9 ја покажува распределбата на одговорите за тоа дали исплатените надоместоци ги покриваат реалните штети:

- Да, целосно: 62 испитаници
- Делумно: 44 испитаници
- Не: 93 испитаници
- Не знам: 1 испитаник

Овие резултати откриваат дека:

- Само 62 лица (31 %) сметаат дека надоместоците целосно ги покриваат штетите.
- 44 лица (22 %) сметаат дека ги покриваат делумно, што укажува на делумно незадоволство.
- 93 лица (46,5 %) сметаат дека надоместоците не ги покриваат штетите, што е најголем дел од испитаниците.

Со други зборови, речиси половина од испитаниците се категорично незадоволни од висината на надоместоците, а уште 22 % сметаат дека тие само делумно ја покриваат штетата. Ова јасно ја поддржува потхипотезата дека граѓаните не сметаат дека сегашните износи се доволни.

Комбинирањето на одговорите од Прашање 1 и 2 со ставовите од Прашање 9 покажува јасен тренд:

- Лицата кои имале директно искуство со напад или биле сведоци ја оценуваат висината на надоместите како недоволна.
- Дури и делумното покривање на штетата не е доволно за значителен дел од испитаниците.
- Мнозинството испитаници сметаат дека сегашниот систем за надомест не го рефлектира реалниот размер на последиците од нападот.

Овие наоди го потврдуваат претпоставеното во потхипотезата дека граѓаните сметаат дека износите што се исплаќаат делумно или целосно не ги покриваат реалните штети. Врз основа на анализата на анкетните податоци, може да се заклучи дека **Потхипотеза 3 е потврдена**.

Потврда на генерална хипотеза: ***Граѓаните не се целосно задоволни од системот за надомест на штета поради напади од бездомни кучиња, поради ограничена употреба на законската можност, недоволна јасност на законите и неповолна висина на исплатените надоместоци.***

Анализата на податоците од анкетата покажува дека **сите три потхипотези се потврдени**:

1. **Потхипотеза 1** – граѓаните ретко ја користат можноста за надомест поради сложена постапка и недоволна јасност на законските прописи. Одговорите покажуваат дека само мал дел од оштетените или сведоците ја иницирале постапката за надомест, а оние што ја иницирале често оцениле дека процедурата е сложена или комплицирана.
2. **Потхипотеза 2** – граѓаните сметаат дека сегашното законодавство е делумно или целосно нејасно и дека механизмите за остварување на надомест не се практично применливи. Податоците покажуваат дека голем дел од

испитаниците ја оценуваат примената на законите како делумно или целосно нефункционална и дека правилата се недоволно разбирливи.

3. **Потхипотеза 3** – граѓаните сметаат дека износите што се исплаќаат како надомест делумно или целосно не ги покриваат реалните штети. Резултатите од анкетата јасно покажуваат дека речиси половина од испитаниците сметаат дека исплатените надоместоци не ги покриваат штетите, а дополнителни 22 % сметаат дека ги покриваат само делумно.

Со оглед на тоа што сите три потхипотези се потврдени, може да се заклучи дека и **главната хипотеза е потврдена**.

ЗАКЛУЧОК

Одговорноста за штета предизвикана од животни е еден од темелните институти на граѓанското право, присутен во речиси сите правни системи и се реализира преку два основни принципа: одговорност заснована на вина и одговорност заснована на ризик. Додека принципот на вина бара докажување на неодговорно или нехумано однесување на сопственикот на животното, принципот на ризик овозможува надомест на штетата без оглед на постоењето на вина, со цел да се заштитат оштетените лица. Меѓународната компаративна пракса покажува разновидност во пристапите: Франција и Хрватска предвидуваат објективна одговорност на сопственикот за штета од животни, додека Германија и Швајцарија утврдуваат разлики во зависност од видот на животното и неговата намена. Овие модели, иако различни во формата, имаат за цел да воспостават рамнотежа помеѓу интересите на оштетените лица и обврските на држителите на животни, при што се залагаат за превентивна грижа и одговорно сопственишство.

Во рамките на граѓанското право, одговорноста за штета предизвикана од животни во Република Северна Македонија е јасно уредена и се заснова на принципот на објективна одговорност на имателот. Со Новелата од 2008 година во Законот за облигациони односи, законодавецот воведе унифициран пристап кој ги опфаќа сите категории животни, вклучувајќи домашни, диви и животни под чување или грижа на други лица. Со тоа се обезбедува правна сигурност и предвидливост, бидејќи имателот одговара за штета предизвикана од животното, без потреба да се докажува негова вина, а истовремено се утврдени и конкретни правила за случаите кога штетата настанала при обиди на трети лица да го смират или задржат животното.

Покрај ова, законската регулатива ја објаснува одговорноста и во специфични случаи, како што се штетите предизвикани од дивеч, каде носител на одговорноста е концесионерот на ловиштето или државата, зависно од статусот на дивечот и условите за ловење. Овој систем на објективна одговорност го обезбедува балансирањето меѓу заштитата на оштетените лица и правата на имателите на животни, создавајќи јасни и применливи правила за решавање на ваквите спорови во пракса.

Одговорноста за штета предизвикана од бездомни кучиња претставува комплексен проблем со повеќеслојни импликации во Република Северна Македонија. Овој проблем опфаќа правни, финансиски, социјални и етички аспекти и ја нагласува потребата од системски и интегриран пристап за негово решавање. Истражувањето во рамките на оваа магистерска работа се фокусираше на законските механизми за одговорност за штета предизвикана од бездомни кучиња, на статистиката за пријавени напади и на ефектите од исплатените надоместоци, како и на перцепцијата на граѓаните за функционирањето на системот.

Во Република Северна Македонија одговорноста за штета предизвикана од животни е регулирана преку повеќе законски акти. Законот за благосостојба на животните го дефинира третманот на домашните и бездомните животни, поставувајќи обврски за нивна заштита, евиденција и контрола на популацијата. Согласно овој Закон, секоја општина има обврска да обезбеди хумани мерки за контрола на бездомните животни, што вклучува стерилизација, вдомување и превентивни интервенции за намалување на ризикот од напади.

Законот за локална самоуправа дополнително ја регулира одговорноста на општините во организирање на јавните служби, вклучувајќи и службите за комунални дејности кои се задолжени за управување со популацијата на бездомни кучиња. Законот за комунални дејности, пак, конкретизира обврските на комуналните претпријатија кои имаат задача да обезбедат ефикасна контрола на јавните простори, да ја следат популацијата на скитници и да соработуваат со надлежните институции за остварување на надомест на штета во случај на каснување.

Компаративната анализа со законите од други европски земји покажува дека Македонија се соочува со слични предизвици, како и другите земји од регионот, но со значително помалку ресурси и институционални капацитети за долгорочна контрола на популацијата на бездомни кучиња. Ова дополнително ја истакнува потребата од ефикасно имплементирање на постоечките закони и од подобрување на капацитетите на локалните власти.

Анализата на бројот на пријавени напади во периодот од 2013 до 2024 година покажува драматично зголемување на ризикот за граѓаните. Во 2013 година биле пријавени 53 напади, а веќе во 2014 година бројот се зголемил на 72. Драстичен скок се

забележува во последните години, па така во 2022 година биле пријавени 1 735 случаи, во 2023 година 2 145, додека во 2024 година бројот достигнал до 2 163 пријави. Оваа експоненцијална стапка на зголемување укажува на сериозен јавен проблем, кој не може да се реши само преку пасивно следење или повремени интервенции.

Причините за ваквото зголемување се повеќекратни и вклучуваат недоволна контрола на популацијата на бездомни кучиња, несоодветни превентивни мерки, недостаток на ресурси и недостаток на едукација на јавноста за одговорно однесување кон животните. Статистичките податоци исто така укажуваат на потребата од системско прилагодување на законските и оперативните механизми за заштита на граѓаните и нивната имотна и физичка безбедност.

Статистичките податоци за исплатените надоместоци за штети предизвикани од каснувања од бездомни кучиња покажуваат дека овој проблем претставува значителен финансиски товар за локалните буџети. Во Општина Велес, на пример, во последните години потрошени се над 257 000 евра за надомест на штета, што е повеќе од тројно споредено со средствата наменети за превентивни мерки за контрола на популацијата. Во Куманово граѓаните добиле околу 36 000 евра, додека во Крива Паланка биле исплатени 356 330 денари за четири вонсудски спогодби. Од Основниот суд во Струга, во периодот кој е истражен биле донесени 12 пресуди за штети од каснувања; во 11 случаи тужбите биле делумно усвоени, а само една тужба била одбиена.

Овие податоци јасно укажуваат дека финансиската тежина на проблемот е голема, а растечките трошоци за надоместоци ја надминуваат инвестицијата во превентивни и контролните мерки, што дополнително ја истакнува потребата од стратегиско планирање и распределба на средства.

Анкетата спроведена во рамките на истражувањето потврди дека граѓаните генерално ретко ја користат законската можност за остварување на надомест, главно поради сложеноста на постапката и недоволната јасност на законите. Потхипотезата 1 покажува дека само мал број граѓани ги користат правата на надомест, додека потхипотезата 2 укажува дека механизмите за остварување на надомест се перципираат како сложени и непрактични, а Законот како делумно или целосно нејасен. Потхипотезата 3 покажува дека износите на исплатени надоместоци често не ја покриваат реалната штета.

Главната хипотеза дека граѓаните ретко ја користат законската можност за надомест на штета поради сложеност и недоволна разбирливост на законите е потврдена, а резултатите ја истакнуваат потребата од реформи во постапките и подобра комуникација со јавноста.

Контролата на популацијата на бездомни кучиња треба да биде хумана, етичка и одржлива. Програмите за стерилизација се препознаени како најдобар начин за долгорочно справување со проблемот, додека евтаназијата како единствен метод е привремен и нефункционален. Секоја стратегија треба да се базира на етички ставови и практични искуства избегнувајќи страдање на животните и кога е можно, убивање.

Едукацијата на јавноста е клучна за спречување на неодговорно однесување и за зголемување на свеста за обврските на сопствениците на миленици. Иницијативи за ученици од основни и средни училишта, за одговорно сопственишство, стерилизација и вдомување, можат да создадат долгорочни промени во однесувањето на идните генерации.

Препораки за иднината:

- Поедноставување на постапките за остварување надомест, со јасно дефинирани рокови и услови за тужителите.
- Зголемена транспарентност и едукација на граѓаните за нивните права и обврски.
- Долгорочно финансирање на службите за контрола, вклучувајќи стерилизација, прифатилишта, микрочипирање и програми за вдомување.
- Мултисекторска соработка помеѓу општините, комуналните претпријатија, ветеринарите, судството и невладиниот сектор.
- Хумани стратегии за контрола кои се фокусираат на стерилизација, едукација и одговорно сопственишство, наместо само на евтаназија.
- Континуирана анализа на статистичките податоци за пријавени напади и ефектите од превентивните мерки.

Одговорноста за штета предизвикана од бездомни кучиња е комплексен и долгорочен проблем кој бара интегриран пристап. Законските механизми во Македонија обезбедуваат правна рамка, но перцепцијата на граѓаните, високите

трошоци за надоместоци и драматично зголемувањето на пријавените напади укажуваат дека постојните решенија не се доволни.

Само преку комбиниран пристап кој ги интегрира законските, финансиските, етичките, едукативните и управувачките аспекти може да се постигне долгорочно намалување на бројот на бездомни кучиња, заштита на граѓаните и финансиска одржливост. Одговорноста не е само институционална, туку и колективна – граѓаните мора да ја прифатат својата улога во решавање на проблемот, преку одговорно однесување кон животните и активно учество во програмите за контрола.

Заклучно, овој труд ја истакнува комплексноста на проблемот со бездомните кучиња, значењето на ефикасно законодавство и локални политики и потребата од мултисекторски, хуман и одржлив пристап кој ќе овозможи долгорочно решение за јавната безбедност, финансиската стабилност и добросостојбата на животните.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Ann Ist Super Sanità, *Stray dog and cat laws and enforcement in Czech Republic and in Italy*, Vol. 48, бр. 1, 2012, DOI: 10.4415/Ann_12_01_16.
2. Građanski zakonik Republike Hrvatske, достапно на: https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/260615/260615-nacrt-gradjanskog-zakonika.html
3. Граѓански законик на Француската Република (Code civil). Верзија во сила од 1 октомври 2016 година. Изменето со: Ordonnance n°2016-131 du 10 février 2016 – член 2. Достапно на: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000032041553
4. Граѓански законик (Bürgerliches Gesetzbuch – BGB) на Германија, „Haftung des Tierhalters“. Достапно на: https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/__833.html
5. Grimm, H., *Companion Animals in European Law: Liability, Welfare and Public Safety*, Berlin, 2018.
6. European Parliament, *Study on the Management of Stray Dogs in EU Member States*, Brussels, 2016.
7. European Commission, *Report on Animal Welfare and Urban Stray Dog Management*, Brussels, 2019.
8. European Court of Human Rights, *Case Law on Public Safety and Animal Attacks*, Strasbourg, 2019.
9. European Union Agency for Fundamental Rights, *Human Safety and Animal Welfare Report*, Brussels, 2020.
10. Законик за облигациони односи (Obligacijski zakonik), Службен весник на Република Словенија, бр. 97/2007
11. Zakon o zaščiti živali, Uradni list RS, št. 98/1999, 126/2003, 61/2006, 14/2007 I 23/2013.
12. Закона о заштити животиња Републике Словеније
13. Законот за облигациони односи („Сл. весник на РСМ“ бр. 18/2001 со изм. и доп.)
14. Закон за дивечот и ловството, Службен весник на Република Северна Македонија бр. 263/2023 од 12.12.2023.
15. Законикот за облигации на Швајцарската Конфедерација.

16. Законик за облигациони односи (Obligacijski zakonik), Службен весник на Република Словенија, бр. 97/2007 – официјално пречистен текст, 64/2016 – одлука на Уставниот суд и 20/2018 – OROZ631.
17. Закон за локална самоуправа („Службен весник на РМ“ бр. 5/2002).
18. Законот за комунални дејности („Службен весник на РМ“ бр. 95/2012)
19. Законот за заштита и благосостојба на животните („Службен весник на Република Македонија“ бр. 149/14, 149/15 и 53/16 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 65/23)
20. International Fund for Animal Welfare (IFAW), *Global Report on Stray Dog Management and Human Safety*, London, 2020.
21. Јовановић, М., *Одговорност за штету од опасне ствари и животиња*, Ниш, 2015.
22. Карајовић, Е., Диколецијанов едикт о ценама, Крагујевац, 1997.
23. Kovač, T., *Zakonodavne prakse u Sloveniji za zaštitu životinja*, Ljubljana, 2018.
24. Loi fédérale compétant le Code civil Suisse (Livre cinquième: Droit des obligations) из 1911. године, RO 27 321, заклучно со измени и дополнувања на 30. Септември 2016. године, RO 2017 2077. Достапно на: http://www.admin.ch/ch/f/rs/c220.html
25. Амповска, М., *Отштетно право*, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Штип, 2016.
26. Министерство за внатрешни работи на Република Северна Македонија, *Решение за одговор на барање за слободен пристап до бараната информација*, бр. 16.1.2-262/1 од 19.02.2025 година. Достапно на: https://mvr.gov.mk/mk-MK/odnosi-so-javnost/sloboden-pristap-do-informacii
27. Министерство за внатрешни работи на РСМ, *Решение за одговор на барање за слободен пристап до бараната информација*, бр. 16.1.2-121/1 од 26.01.2023 година, достапно на: https://mvr.gov.mk/mk-MK/odnosi-so-javnost/sloboden-pristap-do-informacii
28. Milenković, P., *Komunalne službe i odgovornost za štetu od životinja*, Belgrade, 2017.
29. Marković, L., *Odgovornost opštine za štetu izazvanu napadima pasa lutalica*, Sarajevo, 2017.
30. Novotná, J., *Stray Dogs and Cats – Legal Regulation and Enforcement in Czech Republic*, Prague, 2012.

31. Petrov, N., *Komparativni pristupi u regulaciji odštete za štetu od životinja*, Belgrade, 2018.
32. Полојац, М., Животиње у римском праву: скица, Збоерник радова: Перспективе имплементације евроспких стандарда управнисистемСрбије – књ. 9, Београд, 2019.
33. Petrović, D., *Komparativno građansko pravo: Odgovornost za štete od životinja*, Beograd, 2016.
34. Станковић, Е., Владетић, С., *Римско право*, Крагујевац, 2020.
35. Трајков, М., „Загрозена безбедност на граѓаните од кучињата скитници и домашни миленици“, *Меѓународно научно списание Безбедност*, бр. 8, Скопје, 2023, Министерство за внатрешни работи на Република Северна Македонија.
36. FAO, *Animal Welfare in Urban Areas – Guidelines*, Rome, 2020.
37. Djuric, T., *Pravo i štete izazvane životinjama: Evropski standardi*, Novi Sad, 2020
38. World Health Organization (WHO), *Guidelines on the Prevention of Dog-Mediated Injuries in Urban Areas*, Geneva, 2021.
39. https://iportal.mk/makedonija/ahv-objavi-postapka-za-prijavuvanje-vo-sluchaj-na-kasnuvanje-od-kuche/?utm_source=chatgpt.com
40. https://advokat-loncar.com/ujed-psa-naknada-stete-novi-sad-advokat-za-nakn/#prava-ostecenih